EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN
DECEMBER 1979

KERNENERGIE

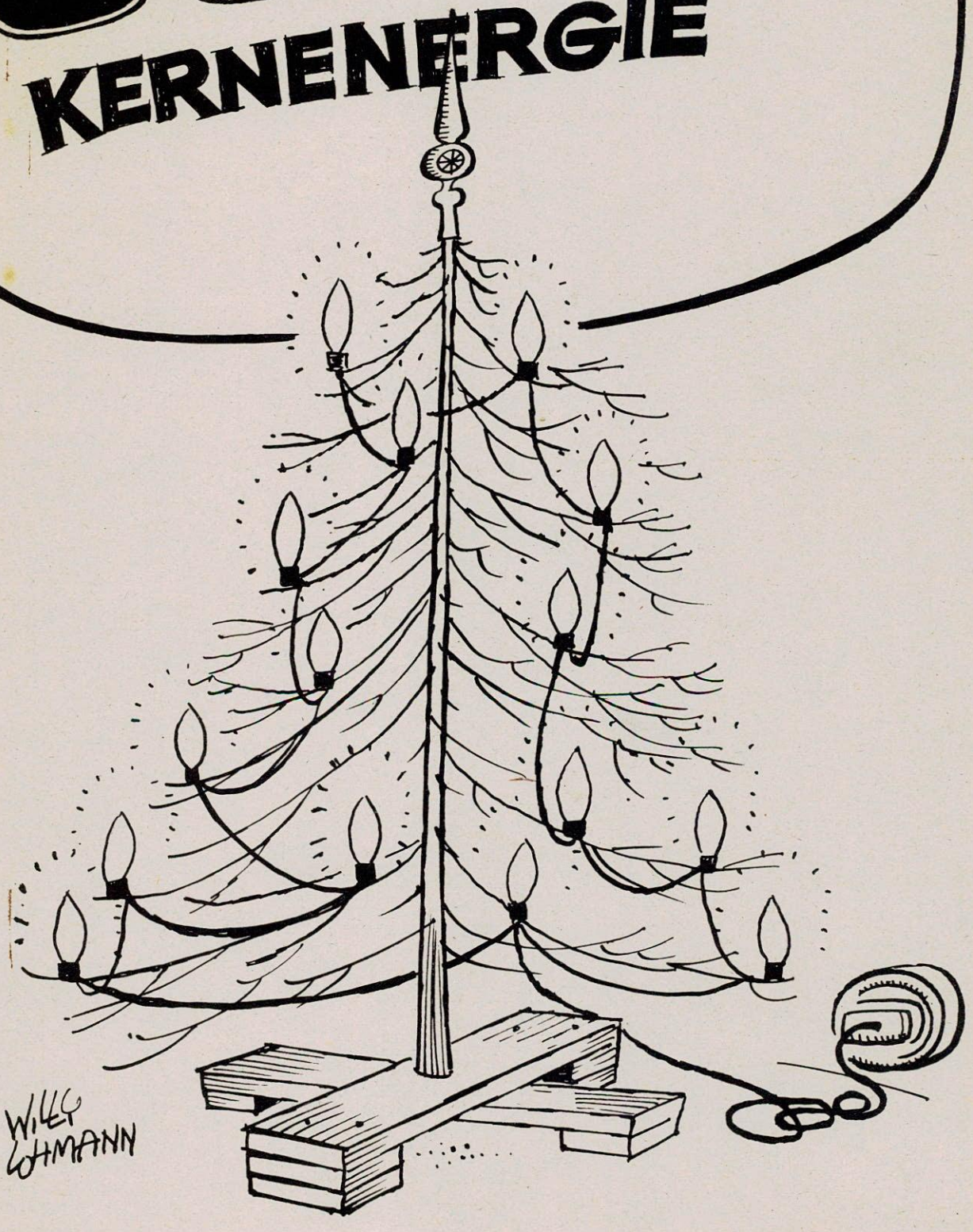

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN.

nr. 12 – december 1979
18e jaargang

Abonnementsprijs ƒ 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:

Joos Sinke (voorzitter), Frank Spoelstra (sekr./eindred.), Rob Buitenweg, Wim Heij, Hans Schonk, Arjen Struijk.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Driebergen. Tel. 03438-2878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Erik van der Hoeven, Bert van de Kamp, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Jan Stoof, Bert Vuijsje, Frans Wermer, Hans van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving/realisatie:

Studio Brouwer/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Delft
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

10 december: dag van de rechten van de mens	2/3
Ralph Nader en de kernenergie	4/5
De brandgans als internationale verplichting	6/7
HV-brief aan de Minister van Defensie	8/9
Gast in EGO	9/10
Gehannes rond NOC-kode	11
Apocalypse Now	12/13
De politionele akties en prik	Vaste 14/17
De Notenkraker	18/20
Jazz in 1979	21
Berichten en EGO-puzzel	22/23

EGO bezielt

10 december: dag van de rechten van de mens

Op 10 december 1948 nam het overgrote deel van de toenmalige leden van de Verenigde Naties de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aan. Van de totaal 58 lidstaten waren er 48 voor, 8 landen onthielden zich, terwijl 2 afwezig waren.
Hoe zijn deze rechten van de mens ontstaan?

Ontstaansgeschiedenis
Reeds in het begin van de 3e eeuw voor Christus vormde de gedachte van de mensenrechten voor de filosofische school de STOA, die zich in Griekenland en Alexandrië had ontwikkeld, een basis voor het denken. Dit werd later van betekenis voor het romeinse recht.
De aanhangers van de STOA gingen uit van de gelijkheid van alle mensen. Ook de romeinse keizer Marcus Aurelius nam de gedachte van de STOA over en bepleitte de vestiging van een staat, waarin dezelfde wet voor alle mensen zou gelden en gelijke vrijheid voor iedereen zou heersen. Hoewel dit idee in het romeinse keizerrijk niet te verwezenlijken was, oefende het toch invloed uit op het romeinse recht, met name ten aanzien van de positie van vrouwen en slaven.
In de zogenaamde Magna Charta werden voor het eerst de rechten van de mens op schrift gesteld in 1215, toen de engelse adel aan de koning Jan zonder Land bepaalde rechten afdwong. Deze hielden onder meer in, dat niemand zonder het geldende recht gevangen mocht worden genomen en dat ook niet willekeurig belasting geheven zou mogen worden. Bij de zogenaamde Corpus Act werden deze rechten uitgebreid voor het gehele volk, dit gebeurde in 1679. In Nederland kende de Unie van Utrecht (1579) al de bepaling dat niemand mocht worden vervolgd om zijn godsdienst. Een ekstra impuls kregen de rechten van de mens van de Verlichting, de filosofische kulturele beweging die het begrip mondigheid van alle mensen bepleitte en zich onder meer verzette tegen de ongelijkheid van de middeleeuwse standenmaatschappij. De scheiding van de machten, zoals voorgestaan door Montesquieu, en de gedachte van de volkssouvereiniteit, door Locke verdedigd, kreeg steeds meer aanhang. Een en ander was mede de oorzaak van de Franse Revolutie, waarbij de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger werd opgesteld (1789).

Deze verklaring, waarin gesteld werd dat iedereen recht heeft op **vrijheid, eigendom en veiligheid,** heeft grote invloed uitgeoefend op de verdere politieke ontwikkeling in West-Europa, die er onder meer toe leidde dat ons land zijn eerste grondwet kreeg. Ook de onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten van Noord-Amerika in 1776 is van uitermate groot belang geweest. Daarbij was een belangrijk punt, dat alle burgers gelijk zijn voor de wet. Helaas gold dit echter niet voor de (neger)slaven. Gesteld kan worden dat onder de rechten van de mens wordt verstaan de onvervreemdbare rechten of wel morele rechten, die ontleend worden aan het mens-zijn en die de waardigheid van de mens moeten hooghouden. De erkenning van de rechten van de mens vormt de grondslag voor **gelijkheid, gerechtigheid** en **vrede** in de wereld.

Politieke en sociale rechten
De rechten van de mens worden verdeeld in **a. de burgerlijke** en **politieke rechten** (ook wel klassieke mensenrechten genoemd) en **b.** de **social rechten.**
De eerste hebben te maken met het leven, de vrijheid en de veiligheid van de mens; de laatste met de wijze waarop de mens werkt, in zijn onderhoud voorziet, de zogenaamde **"basic needs",** als voedsel, huisvesting en onderwijs.
Al tijdens de Verlichting waren er enkelen, die begrepen dat de politieke rechten pas wezenlijk kunnen gaan funktioneren als ook de sociale rechten worden nagekomen. Wie sociaal afhankelijk is of nog erger, wie leeft onder het bestaansminimum kan zich in politiek opzicht moeilijk vrij voelen. Onder de druk van de slechte sociale omstandigheden in d 19de eeuw gingen de arbeiders zich organiseren, men eiste betere lonen, afschaffing van de kinderarbeid, een achturige werkdag, verzekering tege de geldelijke gevolgen van ziekte, etc.
Het begrip dat politieke en sociale rechten elkaar veronderstellen won meer veld, al zal er altijd een zekere spanningsverhouding tussen beide blijven bestaan.
Onder de invloed van de wreedhede en schendingen van de rechten van de mens tijdens de Tweede Wereldoorlog, ontstond het streven om de politieke en sociale rechten van de mens nadrukkelijk vast te gaan leggen, met het oogmerk vrede en vei-

igheid te waarborgen. In het Handvest van de Verenigde Naties werd hiertoe in artikel 55 een duidelijke poging gedaan. In artikel 68 werd een Commissie van de Rechten van de Mens in het leven geroepen. Het werk van de Commissie leidde ertoe, dat op 10 december 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens tot stand kwam.

De Universele Verklaring

Deze verklaring heeft juridisch geen afdwingbare kracht, maar heeft als richtsnoer en als norm zeer vaak haar invloed doen gelden, bijvoorbeeld met betrekking to konventies tegen de rassendiskriminatie.

De inhoud van de Universele Verklaring is als volgt te onderscheiden:

- rechten die betrekking hebben op de vrijheid en lichamelijke en geestelijke integriteit van de menselijke persoon;
- het recht op vrije meningsuiting, vereniging en vergadering;
- het recht op sociaal welzijn.

In 1966 werden de Verdragen inzake ekonomische, sociale en kulturele rechten en inzake burgerlijke en politieke rechten door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. Deze verdragen zijn in december 1978 door Nederland geratificeerd en zijn een uitwerking van de Universele Verklaring. Hoewel deze verdragen wel rechtskracht hebben, blijft de naleving ervan toch een zwak punt, aangezien een sanktiesysteem ontbreekt. Juist daarom besloten de bij de Raad van Europa aangesloten landen zelf de kodifikatie van de Rechten van de Mens ter hand te nemen. Zo kwam in 1950 de Europese Konventie ter bescnerming van de Rechten van de Mens en van de Fundamentele Vrijheden tot stand, het zogenaamde Verdrag van Rome. In 1965 is het Europese Sociale Handvest in werking getreden.

Naleving en bewustwording

Het opstellen van internationale politieke normen en het realiseren van een stelsel van toezicht op de naleving ervan zijn twee verschillende zaken.

Gekonstateerd kan worden dat de kontrole op de naleving helaas weinig effektief is, al kan worden gesteld dat het europese systeem van de rechten van de mens meer doeltreffend is dan het mondiale.

Ondanks de verheven normen voor de rechten van de mens duurt het onrecht in de wereld voort, elementaire schendingen van de rechten van de mens zijn schering en inslag, om van de sociale mensenrechten maar niet te spreken die nog verder van hun verwezenlijking lijken te zijn.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat een verdere humanisering van onze wereld niet uitsluitend of misschien zelfs niet voornamelijk een taak voor regeringsleiders is.

Wat in onze tijd vooral nodig is, is de **politieke bewustwording van alle mensen.**

Wim Heij

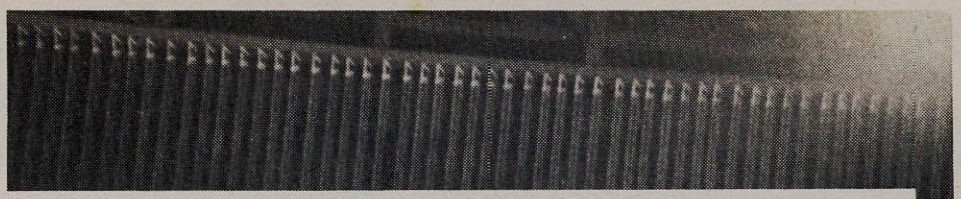

We, the peoples of United Nations
Determined to save succeeding generations from the scourge of war, which twice in our lifetime has brought untold sorrow to mankind, and
To reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small . . .

Charter of the United Nations

(De gegevens voor dit artikel werden ontleend aan de lesbrief „Dertig jaar Rechten van de Mens", uitgegeven door het Unesco Centrum Nederland, Oranje Nassaulaan 5 te Amsterdam.)

Ralph Nader en de kernenergie

De Brede Maatschappelijke Diskussie over kernenergie (gemakshalve al BMD genoemd) komt op gang. De Tweede Kamer praat over Harrisburg. De Zeeuwse Staten moeten kiezen: driemaal zoveel kernafval in hun dreven of 1300 werklozen ekstra. De OPEC-landen verhogen de prijzen voor olie weer en spelen de kernenergie-technokraten in de kaart. Maar steeds meer mensen trekken ten strijde. En ook steeds meer gegevens komen naar boven, waarin aangetoond wordt hoe heilloos kernenergie is.
De amerikaanse konsumentenkoning Ralph Nader was eind dit jaar in Nederland. In een aantal lezingen nam hij de energieproblematiek in de wereld onder de loep. Een geladen man. Als een gespannen veer in de weer om zijn gal te spuwen over kernenergie, producenten, oliemaatschappijen, de verspilling en de ons voorgespiegelde energiekrisis. Zijn betogen waren geënt op de amerikaanse toestanden (met bijvoorbeeld partikuliere ondernemers als elektriciteitsproducenten), maar in een nader gesprek ging hij ook in op de nederlandse situatie. „Bedenk immers wel: energietechnokraten verschillen in hun opvattingen niet zoveel, of ze nu in overheidsdienst zijn zoals bij u of voor hun eigen financiële belangen opkomen. Hun denken is star, weinig kreatief, onverantwoordelijk en nietsontziend," aldus Nader.

Nederlandse plannen
Ralph Nader: „Ik heb begrepen dat uw minister-president op de laatste europese top (die van juni 1979, red.) al toezeggingen heeft gedaan aan de Duitsers en de Fransen. Stop die ontwikkeling in hemelsnaam. Hij moet niet wijs zijn. Frankrijk en Duitsland maken nukleaire plannen die zelfvernietigend zijn. Als kleinere europese landen met hen samengaan krijgen we een vreeswekkende kombinatie. Eén ramp met een kerncentrale in Nederland zou uw dichtbevolkte land in één klap voor een groot deel voor duizenden jaren onbewoonbaar maken. En hoe gemakkelijk kan dat niet? Kerncentrales zijn niet efficiënt, niet betrouwbaar, niet ekonomisch en niet veilig, prooien van sabotage. In Frankrijk gaat men er van uit, dat daar niet kan wat in Harrisburg gebeurde. Maar één menselijk foutje, we hebben het in Harrisburg gezien . . ."

Harrisburg
Het begon bij een arbeider, die een van de hoofdafvoerwegen van het koelwater afsloot...

Nader: „Ja, en daarna werkte het hele vernuftige systeem niet meer, waar ze altijd zo over roepen. Maar de arbeiders, die aan die afvoerwegen werkten waren ongetraind, dat had ook al nooit mogen gebeuren. En de reaktor draaide, omdat dat ekonomisch zo goed uitkwam. 't Was uiteindelijk een opeenstapeling... Maar het waanzinnige was, dat niemand verantwoordelijk werd gesteld of kon worden. Als een brug in elkaar stort krijgt de ingenieur het op z'n brood, maar kernenergie blijkt een macht zonder verantwoordelijkheid. Niemand is naar aanleiding van Harrisburg ontslagen."

U zegt: 't kwam ekonomisch zo goed uit. Beweert u dat met Harrisburg gemakkelijker risico's zijn genomen, die zo vérstrekkend konden zijn, alleen om het geld?

Nader: „De reaktor van Harrisburg was eind 1978 al vijf maanden buiten bedrijf wegens steeds opnieuw aan het licht komende gebreken. Maar plotseling, op 30 december 1978, een dikke 24 uur voor het eind van het jaar, kwam hij weer in werking, ondanks herhaaldelijk aangetoonde gebreken in het veiligheidssysteem. Op 12 januari moest hij weer dicht. Pas later bleek de reden: de eigenaar, Metropolitan Edison, kon op deze manier nog net aanspraak maken op een belastingvoordeel van 40 miljoen dollar. De helft via investeringspremies en ongeveer 20 miljoen voor ekstra afschrijvingen."
„Het feit dat kernreaktors kommersieel in bedrijf worden gesteld om belastingvoordelen te verkrijgen is voor mij een nieuw hoofdstuk in het dikke boek van onverantwoordelijk optreden van de energiebedrijven. Zelfs de banken beginnen dat nu in te zien. Ze willen de risiko's niet meer dragen. Ga maar na: Three Mile Island (de plaats van de kerncentrale van Harrisburg, red.) veranderde in een kwartier van een investering van een miljard dollar in een aansprakelijkheid en een verlies van tenminste 400 miljoen dollar."

Overheidsbedrijven
Welke partikuliere ondernemer kan dat zomaar in Amerika dragen?

Nader: „Dat is het punt. Kernenergie kan nu alleen nog maar doorgaan met subsidies van de overheid. In Nederland zijn energiebedrijven trouwens ook overheidsbedrijven.

)aar ligt een kans. Nu kunnen en ıoeten de konsumenten er tegen in -pstand komen. Als kiezers van de olitici die de subsidies verlenen. Ze ıoeten politieke macht ontwikkelen. :r is nu nog een hot-line tussen de -egering en de Big Business, de grote ndernemingen spekken de verkie-ingskassen, maar de politici moeten eseffen, dat de konsumenten het ırede draagvlak van de samenleving ormen."

'at vind u van de stelling: kernener-ie zal wel moeten op den duur, om-at de konventionele energiebronnen itgeput raken?

Vader: „Onzin. Elektriciteit is niets nders dan een massale overkill. Vijf n zestig percent van de energie, van -e elektriciteit in Amerika wordt -omweg misbruikt. Gebouwen en ıuizen zijn oververhit, de aircondi-ioning is overdreven. In de meeste :antoren wordt in de zomer met een -rui aan gewerkt, omdat de aircondi-ioning te koud is en in de winter zit nen in overhemd, met korte mou-ven, omdat te hard wordt gestookt. Architekten hebben de verspilling als ıet ware in hun gebouwen inge-ɔouwd. Maar de laatste tijd is gebleken, dat huizen 25 tot 40 percent neer warmtebesparend gebouwd kunnen worden dan tien jaar gele-len. Want het kan wel anders."

Een verspilling van 65 percent in Amerika . . . maar Nederland is geen Amerika, de energiebedrijven zijn overheidsbedrijven, die koste wat het kost winst willen maken?

Vader: „Ik schat het misbruik in Ne-derland op vijftig percent. Want de nentaliteit van de producenten is in wezen niet anders. Bij de berekenin-gen wordt er alleen maar vanuit ge-gaan hoeveel méér we nodig zullen hebben. Ze gebruiken allemaal de-zelfde statistieken. Maar daar gaat -iet niet om. Hoeveel hebben we echt ıodig? Waarom kunnen we een bar-el niet twee- of driemaal zoveel beter benutten? Het gaat om efficiency, om de grote mogelijkheden van zonne-en windenergie te gebruiken, en een be-ere milieukontrole. Als er werkelijk efficient geproduceerd wordt zitten we in het jaar 2025 op een even hoog energieverbruik als nu. Het kan."

Konsumentenmacht

U beschuldigt voortdurend alleen de producenten van energie verspilling, de konsumenten laten het zich dan toch maar gemakkelijk aanleunen?

Vader: „De energiekrisis wordt uit-gelijnd door de producenten, ja. De oliemultinationals en de OPEC-lan-den. Zij hebben, dat is logisch, maar één oplossing voor de krisis. En dat is méér energie. Méér olie, méér gas, meer kolen, maar ook meer kern-energie. Met een gemeenschappelijk kenmerk. En dat is hogere prijzen. Zij huldigen de ekonomische gedach-te dat zolang er maar meer van iets wordt verkocht het ons allemaal goed gaat. Een gedachtegang waarmee on-ze hele samenleving is doordrenkt."

De komplottheorie?

Nader: „Wat ik als verspilling van energie zie is geen verspilling voor de Exxons en de Texaco's. Een verspilling van energie betekent voor hen een verhoging van de omzet. Hoe meer wij verspillen hoe meer zij verkopen. De konsument wil autorijden, maar er zijn altijd auto's gestimuleerd die benzine zuipen. Tot nu toe zijn de ekonomische theoriën altijd opgebouwd vanuit de visie van de producenten. De macht en de nadruk ligt op de produktie, niet op de konsument. En die wordt er steeds ontzettend voor gestraft. Vijftig jaar lang heeft het publiek geslikt voor zoete koek, dat een auto-ongeluk te wijten was aan die gek achter het stuur, zoals ze ons wijsmaakten. Dat er iets zou kunnen mankeren aan de manier waarop de autowegen werden aangelegd of de onveilige konstruktie, dat werd zorgvuldig buiten beschouwing gelaten . . .
Tegen dat soort dingen moet de konsument een eigen ideologie ontwikkelen. Via de politiek. Het konsumentenfront wordt sterker, het inzicht groeit, de beweringen van de machthebbers worden steeds meer doorgeprikt. Maar het ontbreekt ons nog te veel aan politieke macht en aan organisatie. Konsumenten en kleine belastingbetalers zijn de meest ongeorganiseerde groepen in de samenleving."

Kernenergie en moraal

Nader keert dan tot slot weer terug naar de kernenergie. Hij zegt: „Het ergerlijke is dat de kernenergiefanaten hun kans krijgen, omdat stelselmatig geweigerd wordt uit te gaan van datgene wat de konsument echt nodig heeft en daarnaar te handelen. Meer, meer, meer, dat is de opvatting en dan klinkt steeds maar weer in alle toonaarden opnieuw één bewering: dat is dat we de kloof, die in de energievoorziening zal gaan komen tussen het opraken van de fossiele brandstoffen en de komst van andere energievormen zoals wind- en zonneenergie, moeten overbruggen met kernenergie. Het openbare debat wordt dus al begonnen met de verklaring: zonder kernenergie redden we het niet."

Nader kijkt vertwijfeld: „Wat is dat voor mentaliteit? We schepen de komende generatie in een paar jaar op met een erfenis, die verschrikkelijk is. Na 35 jaar is een kerncentrale uitgewerkt. Wat doen we er dan mee? Breken we hem af of bewaken we hem nog 250.000 jaar tot hij uitgewerkt is? En hoe wordt de nieuwe centrale gefinancierd? Sommige europese landen, waaronder Engeland, gooien nu hun afval in containers in de Atlantische Oceaan, waar het nog honderdduizenden jaren radioaktief is.

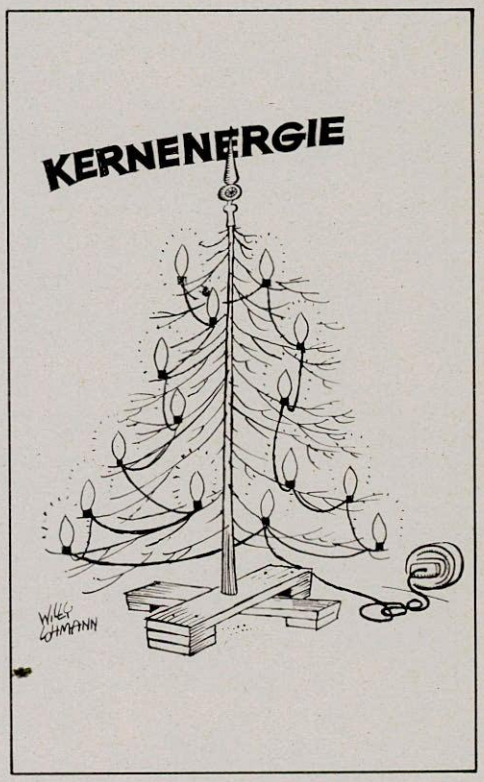

Bovendien komen onze burgerrechten in gevaar. Bewakingsdiensten krijgen steeds meer politiële bevoegdheden. De privacy wordt bedreigd, omdat in het kader van de veiligheid lijsten worden aangelegd van tegenstanders van de kernenergie, die dan in de gaten worden gehouden en eventueel te pas en te onpas gearresteerd mogen worden. Al die problemen worden nu doorgeschoven naar toekomstige generaties. Wat zouden wij gezegd hebben, wanneer onze voorouders ons 500 jaar geleden met die problemen hadden opgezadeld door radioaktief afval in de zeeën te gooien? Wat voor moraal ontwikkelt zich toch?"

Rien Robijns

alarmfase 3: ik kan je niet meer luchten of zien

De brandgans als internationale verplichting

Het is met militaire oefeningen steeds hetzelfde. Je kunt oefenen wat je wilt, maar de oorlog is anders. Onheilspellender, dramatischer, absurder. Geen schuttersputje in de Loonse en Drunense Duinen, geen schietoefening in de Harskamp, geen gevechtsvliegtuig boven de Vliehors, geen voorlichtingsavond van de BB, geen filmfragment van Apocalypse Now geven in de verste verte aan hoe het echt zal zijn.
Niemand weet hoe een grote europese oorlog geboren zal worden, waar die zich zal afspelen, hoe die zal worden uitgevochten. Natuurlijk, er zijn wel theorieën. Als een dergelijke oorlog komt en de wederzijdse partijen zo vriendelijk zijn hun kernwapens thuis te laten, wordt naar verwachting o.a. slag geleverd in de noordduitse laagvlakte. Daar ligt dan ook de zogenaamde NATO-taak van onze landmacht. Het lijkt logisch dat nederlandse soldaten in die buurt massaal oefenen. Dat gebeurt wel eens, maar eigenlijk toch niet veel. Veelal beperken onze militairen zich tot bewegingen tussen de dennen bij Stroe, op de heide bij Oirschot en in het mulle zand rond Kootwijk.

De Kinkerbuurt
De vraag komt op waarom militairen in ons land altijd moeten oefenen in streken die door anderen gewoon als *natuurgebied* worden beschouwd. Vooral natuurbeschermers klagen dat op die manier nog eens duizenden hectaren van de mooiste delen van ons land voor de planten- en dierenwereld verloren gaan. Militairen zeggen dat dat nogal meevalt en ook in het bekende Handboekje van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten staan militaire oefenterreinen keurig als natuurreservaat of wandelgebied vermeld. Dat betekent echter allerminst dat de situatie ideaal is. Vooral de dierenwereld (vogels, maar ook met name grotere zoogdieren) hebben veel te lijden onder de voortdurende onrust die schietoefeningen en verplaatsingen van manschappen en materieel teweeg brengen. Zij vluchten naar rustiger oorden. Maar veelal komen ze dan terecht in een gebied waar al veel soortgenoten zijn. De levenskansen per dier worden dan soms door territoriumdrang of door het kleinere voedselaanbod per dier beperkt.
Het is natuurlijk best aardig om militairen te laten wennen aan de wat meer ekstreme omstandigheden die bijv. kwa weersgesteldheid en terreintype in natuurgebieden aanwezig zijn. Maar oorlog wordt niet alleen in bos, hei, plas en moeras gevoerd. In een bepaalde strategie past niet alleen de verovering van prachtige bossen, stille vennetjes en groene heuvels, maar ook het in bezit nemen van dorpen en steden. Dat maakt de zaak als regel heel wat ingewikkelder. Maar vreemd, voor dit laatste soort oorlogshandelingen rond en binnen de bebouwde kom bestaan nauwelijks oefenmogelijkheden. Geen imitatie-straatgevechten in de Amsterdamse Kinkerbuurt, geen langzaam oprukkende tanks op de Rotterdamse Coolsingel, geen losse flodders door het Utrechtse Hoog-Catherijne. Oorlogssituaties, zelfs als ze bij oefeningen „gespeeld" worden, zijn zo absurd, zo alles-ontwrichtend en angstaanjagend, dat ze niet meer in de buurt van de gewone burgers kunnen worden nagebootst. Zo zie je in de steden nooit legeroefeningen, maar evenmin tussen de bietenoogstende boeren op Schouwen-Duiveland of tussen de zeilboten in de jachthavens van Loosdrecht. Een en ander zet natuurlijk wel vraagtekens bij het nut van al die oefeningen die in de rust van natuurgebieden worden gedaan.

Ruimtelijke ordening
In feite is er geen plaats om met een modern leger in ons land te oefenen. Ons land is er te dicht bevolkt voor; militaire oefeningen geven de mensen veel last en ongerief en werkelijk omvangrijke manoeuvres zouden in allerlei opzichten ook te veel ekonomische schade aanrichten. Toch moet er geoefend worden zolang we een leger willen houden. Zolang andere NATO-partners als West-Duitsland en Frankrijk er weinig voor voelen de nederlandse militairen tegen een zacht prijsje te ontvangen dient dat in Nederland te gebeuren. Wáár is echter een steeds grotere vraag. Een zaak van ruimtelijke ordening: het zo verantwoord mogelijk bestemmen van schaarse ruimte over een groot aantal gegadigden.
Ruimtelijke ordening is in Nederland heel noodzakelijk en een belang van eerste orde. Want de landbouw zegt grond nodig te hebben, gemeentebesturen pleiten voor uitbreiding van dorpen en steden, er zijn nog voortdurend wegenplannen die ruimte vereisen, industrieterreinen eisen heel wat voor zich op; natuurbehoud en rekreatie vragen ieder op zich óó ruimte. Het is duidelijk dat ergens in dit rijtje de militaire oefenterreinen thuishoren. De druk om claims op de ruimte te leggen wordt in defensiekringen steeds groter. Traditionele oefenterreinen op de Veluwe en in Noord-Brabant zijn volgens veel militaire gezagsdragers al overbezet. Bovendien vereist de huidige graad van mechanisatie (bijv. via de moderne rupsvoertuigen) een groter gebied om een beetje uit de voeten te kunnen. Een dergelijk gebied is er in Nederland nauwelijks meer. De kans bestaat dat er nu wat anders aan moet worden opgeofferd. Natuurgebied, landbouwgrond bijvoorbeeld. Begerig wordt er in dit verband al uitgekeken naar het noorden des lands, een deel van Nederland, zo lijkt het wel eens, met weinig lusten en veel lasten. Voor het gebied rond Vlagtwedde en Ter Apel (Oost-Groningen

Militairen in de natuur, ver weg van de mensen

e brandgans: soms rond 50.000 exemplaren aanwezig in het door militaire oefeningen bedreigde gebied van het Lauwersmeer

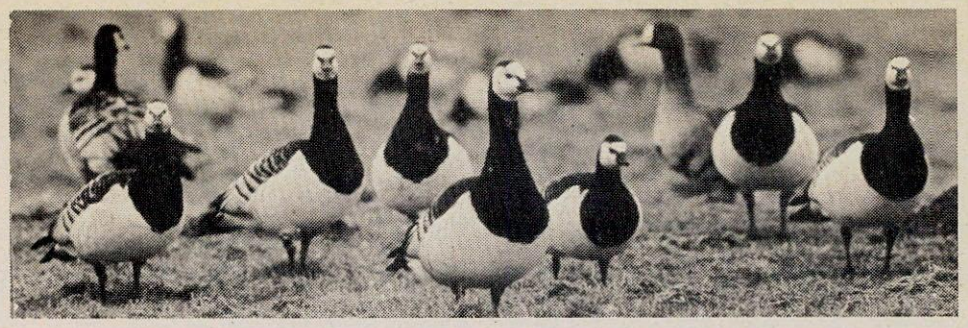

erd al jaren geleden het zg. Plan-ikkert geopperd, waarbij liefst 4000 8000 ha agrarisch gebied als militair efenterrein werd voorbestemd. De rotesten zijn sindsdien niet van de ucht.
)ok al jaren lopen de plannen om et Lauwersmeer voor een groot deel ot militair oefenterrein te bestem-nen. Het Lauwersmeer (helemaal te-en de Waddenkust aan, precies op e grens van Groningen en Fries-nd) is de meest recente grote inpol-ering in ons land. In 1969 werd de ijk gedicht en kwam zo'n 9100 ha uiten de invloed van de zee. Het as zeker geen gebruikelijke inpol-ering. Eén motief ontbrak in ieder eval: landhonger ten behoeve van grarische bedrijven. Bodemmon-ters hadden al lang uitgewezen dat e droog te vallen grond voorname-jk uit zand zou bestaan. Slechts een eperkt aantal randzones bleek voor grarisch gebruik geschikt.
Jee, de inpoldering had eerder te naken met de slechte ontwatering an de landbouwstreek in het grens-ebied van Groningen en Friesland.)aar had men al heel lange tijd te ampen met wateroverlast doordat de waterafvoer via het Lauwersmeer tagneerde. Door de inpoldering eeft men de zaak nu beter onder ontrole, mede door het gebruik van uitwateringssluizen.

Jedwongen aanpassing streekplan
Al spoedig na 1969 bleek voor het in-edijkte gebied van het Lauwersmeer en weinig gebruikelijke toekomst veggelegd. Zoals gezegd, de bodem bleek voor landbouw op grote schaal niet erg geschikt. Het gebied bleef ook te laag en bevatte te veel water. De zogeheten Grote Slenk en het roegere Vaarwater vormen nu een vaterbekken van ruim 2000 ha. De ekreatie komt hier langzaam op ang. Daarnaast zijn er grote delen net een onregelmatige struktuur van vater, geulen, prielen en land: een verblijfsel van de struktuur van het roegere waddengebied dat sterk aan de invloed van eb en vloed blootstond. Een onmiskenbaar natuurgebied is het nu.
Grotere, meer gelijkmatige vlakten vinden we in het noordoostelijk deel van het Lauwersmeer (de Marnewaard) en in het meer zuidelijk deel de Kollumerwaard). Beide gebieden staan nu op het lijstje van de minister van defensie om als militair oefenterrein te worden ingericht. De minister heeft inmiddels met zijn kollega van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening kontakt gezocht. Deze moet bewerkstelligen dat de provincies Groningen en Friesland hun streekplannen in een voor defensie gunstige richting aanpassen. Desnoods onder dwang (een zgn. Aanwijzing). Bij de Marnewaard zou het vooral om een schietterrein gaan; in de Kollumerwaard zou geoefend moeten worden met rijdend materieel ten behoeve van bijvoorbeeld de pantserinfanterie. Maar ook daar zijn schietbanen gepland.
Een steeds grotere schare mensen is inmiddels weinig blij met de mogelijke komst van de militairen. Het Lauwersmeer zelf is vrijwel nog onbewoond, maar omwonenden in plaatsen als Zoutkamp, Dokkumer Nieuwezijlen, Ezumazijl en Oostmahorn vrezen ernstige last. Geluidoverlast vooral. Maar ook schade aan de langzaam opkomende rekreatie in de streek, die nog wat werkgelegenheid oplevert. Zomerhuisjes die al in bijvoorbeeld Lauwersoog zijn geplaatst kijken als het ware uit op de mogelijke schietbaan. Vissers op de Waddenzee blijken ook niet gerust. Men vreest afzwaaiers van het schietterrein en heeft gemerkt dat bij alle plannen een onveilige zône van liefst 8 à 11 km. op de Waddenzee hoort.

Brandganzen en smienten
Ook de natuurbeschermers zijn allerminst blij met een mogelijk gedeeltelijke bestemming van het Lauwersmeer tot militair oefenterrein. Door de natuurlijke gesteldheid van het gebied heeft het Lauwersmeer zich binnen 10 jaar tot een belangrijk natuurgebied kunnen ontwikkelen. Zoutminnende planten als zeekraal en schorrekruid kregen hun kans op de gedeeltelijk drooggevallen, maagdelijke zeebodem. Maar ook andere soorten kwamen op: zeeaster, zilte schijnspurrie en kweldergras. Op plaatsen waar het zout wat eerder uit de bovenste bodemlagen verdween komt veel distelgroei voor. Biologen volgen deze processen nauwkeurig en beschrijven de veranderingen die jaar in, jaar uit tot nieuwe bijzonderheden leiden.
Waar planten zijn komen ook dieren: muizen, konijnen, vogels vooral. In het Lauwersmeer gaat het daarbij om tientallen soorten. De droogvallende gronden bleken onder meer voor steltlopers geschikt: grutto's, kievitten, kemphanen, scholeksters, tureluurs. Maar het meest spektakulair bleek toch de massale komst van watervogels te zijn. Het zijn met name de brandganzen en de smienten (een eendesoort) die zich tot het Lauwersmeer aangetrokken voelen. Vooral in de herfst stijgt hun aantal tot vele, vele duizenden. Zij komen dan uit het hoge noorden: Skandinavië, Noord-Rusland, Nova-Zembla, Siberië ook. Op sommige momenten in de herfst en winter verblijft wel 100% van de tot 50.000 eksemplaren oplopende groep brandganzen uit de Barentszee bij Nova-Zembla in het Lauwersmeer. Dat liegt er niet om. *Natuurbeschermers vinden het óók een internationale verplichting deze dieren een rustige en veilige plaats te bieden.* Zo'n plaats is het Lauwersmeer kennelijk.
Proeven van TNO in samenwerking met onder meer het Rijksintituut voor Natuurbeheer hebben inmiddels uitgewezen dat schietoefeningen in dit gebied wel degelijk vogels doet wegtrekken. Daarnaast is er het gegeven dat voor het gebruik van bijv. de Marnewaard als militair oefenterrein een sterke drainage nodig is. Anders houdt de grond het zware materieel niet. Komt er een dergelijke drainage (die overigens naar verwachting snel dichtslibt of kapot wordt gereden), dan verandert de plantengroei sterk. In totaal zou in het Lauwersmeer een derde van het voedselgebied voor de watervogels verloren gaan. Samen met de belasting van de geluidhinder wordt geschat dat voor soorten als brandgans en smient nog maar 40% van het nu aanwezige voedsel-, rui- en rustgebied overblijft. Over vrijheid gesproken . . .

Frits Maas

legeroefening: met de hele kluit in 't riet

Opgeknipt voor u

Bij de plaatsing van deze brief van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond aan de Minister van Defensie betreffende het Unifil-beleid plaatsen we een korte toelichting. Het is duidelijk dat de humanistische geestelijke verzorging, gesteund door haar zendende instantie, het Humanistisch Verbond, het Unifil-beleid kritisch wil volgen. Met geen ander doel dan de zorg voor de mensen die verplicht of vrijwillig met een Unifil-opdracht zijn belast.

Ook deze (derde) brief wijst op menselijke gevolgen van het Unifil-beleid, die kennelijk vermijdbaar zijn. Op deze gevolgen wijzen, betekent **niet** het daarvoor primair verantwoordelijk stellen van militair leidinggevenden. Het betekent **wel**: zichtbaar houden wat politiek beleid betekent voor de mensen in kwestie. Het betekent ook: aangeven wat de korrektie-mogelijkheden zijn.

Redaktie

Humanistisch Verbond

Aan de Minister van Defensie,
de heer Mr. W. Scholten,
Plein 4
's-Gravenhage

Referte: – onze brief nr. RT/541/B/363/cb
d.d. 26 februari 1979
– uw antwoord nr. 459.272/4B
d.d. 7 mei 1979
– onze brief nr. RT/541/B/1024/cb
d.d. 6 juni 1979
– uw antwoord nr. 459.272/5I
d.d. 13 juli 1979

RT/541/B2080/cb *Utrecht, 26 oktober 1979*

Betreft: Positie Unifil detachement

Mijnheer de Minister,

Het is u bekend dat het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, steeds overleg houdende met de dienst Humanistische geestelijke verzorging bij de Strijdkrachten (HGV), zorgen heeft omtrent de menselijk-morele kant van het Nederlandse Unifil-beleid.

Wij hebben hierover met u gecorrespondeerd, zoals hierboven aangegeven, en de dienst HGV heeft de hem ten dienste staande middelen – het maandblad EGO; de geestelijke verzorging en vorming zelf – gebruikt om deze zorg uit te drukken. Wij zien aanleiding om het onderwerp opnieuw bij u ter tafel te brengen.

Hierbij willen wij, en wij herhalen dit, niet tekort doen aan de waarde die ook wij hechten aan vredeswerk, zoals dat in dit geval door Unifil wordt verricht. Eveneens blijft ons eerder tot uitdrukking gebracht respect staande voor de wijze van uitvoering van dit werk in Libanon onder vaak moeilijke omstandigheden.

In uw kwaliteit van politiek verantwoordelijk bewindsman willen wij uw aandacht verzoeken voor twee punten die tevens bezorgdheid uitdrukken voor m.n. de vraag of de speelruimte voor de menselijke waardigheid van (jonge) militairen voldoende gewaarborgd blijkt. Dit ondanks het feit dat wij er nota van hebben genomen dat u (mede rekening houdend met onze wensen in vorige brieven):

- *hebt nagestreefd de vervangings- en aflossingsdetachementen samen te stellen uit vrijwilligers;*
- *bij uw bezoek aan Unifil in juni jl. onze eerder genoemde bezwaren ter sprake hebt gebracht;*
- *maatregelen hebt genomen de morele en emotionele opvang te doen verbeteren.*

De punten waaromheen onze bezorgdheid zich blijft concentreren betreffen:
1. *De gang van zaken bij de aanwerving en voorbereiding van vrijwilligers.*
2. *De kwestie van de onvrijwillige aflossing en aanvulling.*

Ad 1.

De gang van zaken bij de aanwerving en voorbereiding van vrijwilligers.

Uitgaande van de ervaringen van zowel de raadsman in Assen als die in Libanon, blijkt dat lang niet elke vrijwilliger in Libanon past bij het précaire van de opdracht daar. Wij hebben begrip voor de problemen die zich voordoen bij de werving, selectie en opleiding, maar dit neemt niet weg dat met name voor wat betreft deze voorbereidingsactiviteiten enkele o.i. vermijdbare problemen zijn blijven bestaan. Wij noemen u enkele ervaringspunten:

– er ontstaat de indruk dat vaak de regel wordt toegepast van „iedere vrijwilliger is er één". Dit is geen goede regel: niet voor alle betrokkenen, niet voor de opdracht, niet voor het functioneren binnen de bataljonseenheid. Wij zouden – naar onze indruk is dit dus nodig – een striktere selectie toegepast willen zien, waarbij beter te hanteren selectie-criteria worden toegepast;
– er lijkt in de selectie-procedure te veel haast te zijn ingebouwd. Hoewel wij begrip hebben dat sommige zaken op kortere termijn geregeld moesten worden dan wenselijk was, vinden wij het echter onwenselijk dat dit al te zeer ten koste zou gaan van de bedenktijd van adspirant-vrijwilligers. Ernstig wordt dit als een

ook EGO heeft een uitstralingseffekt

sfeer ontstaat van jachterigheid en pressie, waarbij mensen in een zo vroeg mogelijk stadium tot tekenen worden bewogen en als er nauwelijks of niet aan wordt getild dat op die manier de o.i. (gezien de ernst van de keuze) noodzakelijke bedenktijd zo goed als helemaal is komen te vervallen. In dat verband attenderen wij op de brief van de wnd. BLS (d.d. 14 augustus 1979, nr. 16.393/17/G), die illustratief is voor het zo juist gestelde. De wijze waarop de legerleiding middels deze brief de kans op grondige bedenktijd ook formeel afsnijdt, vinden wij verontrustend en een symptoom voor de moeilijke situatie waarvoor zij geplaatst wordt. Het geconfronteerd worden met een onvermijdelijkheid komt voor in het leven en daarvoor te moeten buigen tast de waardigheid van de persoon niet aan. Maar het plaatsen van personen voor een kunstmatige onvermijdelijkheid (i.c. in een zo vroeg mogelijk stadium laten tekenen), tast de integriteit van de persoon wel aan. Ressentimenten die hieruit ontstaan, vloeien dan, gezien vanuit de humanistische opvatting van geestelijke verzorging, voort uit iets dat verwerpelijk was. Volgt daarop onhandelbaarheid of slechte motivatie dan is er weinig morele grond om de betrokkenen veel kwalijk te nemen. Ook niet wanneer deze verschijnselen zich aandienen in Libanon zelf.

Wij willen er bij u op aandringen dat de vrijwilligers-selectie zo fair mogelijk verloopt: in een zo rustig mogelijke sfeer en onder volle beschikbaarheid van goede informatie en raad. Wat dit laatste betreft zou het derhalve eerder aanbeveling verdienen, juist met het oog op een betere geestelijke en mentale voorbereiding, de plaats en inbreng van de geestelijke verzorging in Assen te vergroten dan te verkleinen.

ad. 2.

De kwestie van de onvrijwillige aflossing en aanvulling

Zoals uit onze correspondentie met u blijkt, hebben wij, uitgaande van het zelfbeschikkingsrecht van (jonge) mensen, van meet af aan bij u aangedrongen op het voorkomen van uitzending van onvrijwillig aangewezen dienstplichtigen naar Libanon.

Nu uitzending op onvrijwillige basis toch plaatsvindt, is er tussen het Hoofdbestuur en de dienst HGV een bezinning op gang gekomen, welke in ieder geval twee vragen betreft:

of, krachtens een humanistische levensovertuiging, de zelfbestemming van (jonge) mensen terecht wordt beknot op grond van nationaal- en internationaal-politieke overwegingen en verplichtingen;

of de rechtsgrond van onvrijwillige uitzending alsmede het Nederlandse rechtsgevoel dienaangaande voldoende stevig zijn verankerd, dat op grond daarvan de individuele zelfbestemming mag worden aangetast.

De **dienst HGV** *(zich direct en van dag tot dag betrokken wetend op deze vragen) heeft geen andere keuze kunnen maken dan in beide gevallen „nee" uit te spreken. Zoals in het maandblad EGO zijn daartoe argumenten aangedragen, die ook naar in onze bezinning zullen worden betrokken.*

Als **Hoofdbestuur** *zijn wij geneigd de dienst HGV in zoverre te steunen, dat wij vinden dat – om welke redenen dan ook – er een sfeer is ontstaan waarin de onvrijwillige uitzending moet worden ontraden.*

Wij vragen u, mijnheer de Minister, opnieuw begrip voor het feit dat wij bovenstaande punten van zorg aan u hebben voorgelegd.

Zoals bij onze vorige brieven aan u, zullen wij ook thans daaraan een gepaste wachtbaarheid geven, o.m. door het in kennis stellen daarvan van de vaste Kamercommissie voor defensie-aangelegenheden.

Met gevoelens van de meeste hoogachting,

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond,

drs. R. A. P. Tielman
algemeen voorzitter

gast in EGO

Voor deze donkere decembermaand vroegen we als „gast in EGO" Paul Vonk, om iets te vertellen over zijn werk als tehuisleider van het humanistisch militair tehuis (HMT) in Havelte.

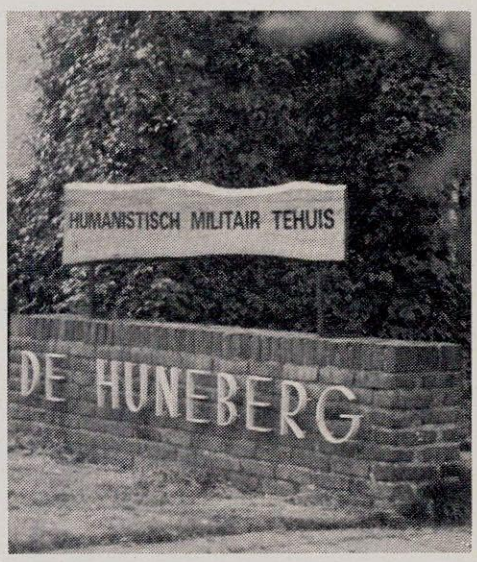

HMT „De Huneberg" in Havelte.

Militair tehuis vinden sommigen een ouderwetse, stoffige uitdrukking. Vroeger, in de tijd van de kop koffie en de gevulde koek, had men minder moeite met de kreet militair tehuis. Tegenwoordig weet je ook niet direkt meer wat je er van moet vinden. Men is **minder** aangewezen op de ontspannende opvang; de sterk gevarieerde opzet van zo'n militair tehuis werkt wel eens verwarrend, als we over dat onderwerp praten met bezoekers.
Zo bestaan er eenvoudige herenhuizen met verbouwde huiskamers, naast speciaal ontworpen tehuizen met verschillende ruimten voor G.V.-uren, spelmogelijkheden, eetgelegenheid, winkelopzet enz. en groot opgezette tehuizen waar nog meer op en aan zit.

Dat er dus veel mogelijkheden zijn binnen zo'n tehuis, is wel duidelijk. De ene tehuisleider zal het aksent leggen op het horeca-gedeelte, een ander op de winkelopzet en weer anderen bouwen aan een prettige ontspannen sfeer met sociale kontakten en veel ruimte voor gesprek en huiselijkheid. Maar allen hebben wel iets van deze ingrediënten in hun werk, alleen de aksenten liggen verschillend.
Daarbij komt ook dat er drie verschillende stromingen naast elkaar

werken, nl. het humanistisch, het protestant en het katholiek militair tehuis (HMT, PMT en KMT). Men zegt wel eens, wat een onzin drie zo verschillend gekleurde tehuizen naast elkaar, kan dat niet anders? Bijvoorbeeld één groot tehuis waar veel te doen is en waar G.V.-uren in verschillende ruimten naast elkaar door raadsman, dominee en aalmoezenier gegeven kunnen worden. Het is natuurlijk op het eerste gezicht een aardig idee, maar er zitten nog zo veel haken en ogen aan om tot een goed passende formule te komen, dat dit op korte termijn niet te verwachten is. Trouwens, na verschillende gesprekken met regelmatige bezoekers van het HMT werd mij wel duidelijk, dat er een dringende behoefte is aan tehuizen met verschillende sferen, of dat nu drukke of rustige of eettehuizen zijn, voor elke opzet is duidelijk een groep vaste bezoekers.

Het HMT in Havelte is zo'n tehuis waar we een open sfeer kreëren met alle ruimte voor gesprek en huiselijke gezelligheid. Belangstelling voor mensen, meedenken en meepraten over deze wereld zijn daar, naast de verhalen over de belevingen in de militaire dienst, vaak voorkomende gesprekspunten. Het interieur van het gebouw heeft in het afgelopen jaar een verfje gehad en er zijn wat nieuwe stoelen, tafels en lampen gekomen, die op hun eigen manier sfeermakers zijn.
Natuurlijk kun je er ook wat eten en drinken, eenvoudige maaltijden en snacks enz., die door beheerdersechtpaar en medewerksters op bescheiden doch verzorgde schaal worden klaargemaakt.
Regelmatig werden dit afgelopen jaar aktiviteiten verzorgd, zoals een folkavond met de schotse folksinger Iain McCintosh en een avond met Louis van Dijk, die liet horen wat je nog allemaal uit een oude tehuispiano kunt halen.
Verschillende sterke films zoals Turks Fruit, Easy Rider, Gimme Shelter enz. werden vertoond. Diskussie-avonden over gevoelens en seks, euthanasie enz. kortom een gevarieerd pakket van bezigheden.
Er werd gestudeerd en vergaderd in de studiezaal, en in voorbereiding zijn eksposities van foto's en tekeningen, eigen werk van militairen, die dat ten toon willen stellen in de hal van het HMT. Aktieve muziekbeoefening door eigen instrumenten mee te nemen en tot samenspelen te komen, wordt gestimuleerd.
Spelmogelijkheden zoals biljarten, t feltennis, dammen, schaken, flipperen en kaarten worden dagelijks vol op benut. T.V. en videobanden zorgen voor een ontspannen avond onderuitzitten en oude prettig zittende fauteuils.
Op de leestafel midden in de zaal, lig een uitgebreid pakket aan kranten, tijdschriften en weekbladen, om bij te kunnen blijven in de ontwikkelingen op verschillend gebied.
De humanistisch geestelijke verzorging vindt bijna vanzelfsprekend in het HMT plaats en door een uitstekende samenwerking tussen raadsman, Bureau raadsman en HMT kunnen wij met elkaar op een plezierige wijze gestalte geven aan al die bovengenoemde zaken, die het tehuiswerk in een humanistisch militair tehuis tot een boeiende en nuttige bezigheid maken.

Diverse aktiviteiten in het HMT.

dienst: kwestie van buigen en strekken

Gehannes rond NOC-kode

Tekstschrijver en missiechef rijden rare schaats

Wie zijn nu eigenlijk de blinde idioten? De topsporters zelf of hun officials. Van elkaar beweren ze, dat ze te stom zijn om voor de duvel te dansen, dat ze een flauw benul hebben, wat de een allemaal voor de ander over heeft, dat ze meker niet weten, wat het is om het eigen belang eens een tijdje te vergeten. Kortom, op deze manier komen we er niet uit. Het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk heeft dan ook een rapport gepubliceerd onder de titel „Topsport en rijksoverheid", waarin de enige twee, met name genoemde aktiviteiten, het voetbal zijn èn de denksporten.

Een korte schets van de sporthistorie: het Nederlands Olympisch Comité moet volgend jaar naar Moskou en moet anderzijds vanwege hogere instanties (IOC = Internationaal Olympisch Comité) een soort reglement voor deelnemers vaststellen. Dat wordt trouwens ook vereist door het nieuwe verenigingsrecht, al zijn topsporters allesbehalve lid van 't NOC.

Wat doet dus het NOC? Het stelt een conceptreglement op, maar aangezien dat reglement toch ongezien de prullemand in wordt geworpen (zoals later ook uit kommentaar van verschillende bondsbestuurders bleek), heeft het Michel van der Plas opdracht een „begrijpelijke, populaire" begeleidende tekst te produceren. Nu heeft Michel van de Plas ondanks zijn ervaring met het schrijven van liedjes en gedichtjes bij toeval weinig kaas gegeten van, maar des te meer melk (?) gedronken bij de Olympische Spelen, die hij bezocht.

Michel van der Plas

Dus wat doet Michel van der Plas? Hij belt een andere columnist, zij het de wat linksere Nico Scheepmaker, op en vraagt of die hem als notoir dissidentenkenner niet behulpzaam kan zijn bij het verstrekken van informatie. Ach, zegt Scheepmaker, ik wil wel eens met je praten. Op dat antwoord volgt een uitnodiging om in het bijzijn van het NOC en dus in een van Amsterdams duurste hotels te dineren. Scheepmaker denkt: waar ben ik nu weer in verzeild geraakt, maar zoals het nu eenmaal is met Scheepmaker: zijn goedmoedigheid wint het altijd van zijn kritiek.

De kolom-schrijver heeft dus een oriënterend gesprek en Michel van der Plas laat weten, dat de konsumptieve bijeenkomst gevolgd zal worden door vergaderingen met een meer zakelijk karakter. Scheepmaker verneemt echter niets meer, totdat de kranten plotseling melding maken van een in alle opzichten bespottelijke gedragskode, die „ten behoeve van" kandidaat-Olympiërs zou zijn ontworpen.

Uiteindelijk blijkt het te gaan om inderdaad een reglement en daarnaast de informele richtlijnen van . . . Michel van der Plas. Scheepmaker is natuurlijk hoogst verbaasd, de dagbladen zijn verontwaardigd en het NOC doet zijn best om alles recht te zetten. De grote man in Moskou namelijk, de chef de mission, zendeling Leeuwenhoek dus, had in het Utrechts Nieuwsblad te verstaan gegeven, dat Van der Plas' tekst wel degelijk letterlijk begrepen diende te worden. Hetgeen dus betekende, dat niemand in Moskou geacht werd „zijn eigen politieke evangelies te preken".

Uiteraard is niet alles alleen de fout van Michel van der Plas. De Elsevierscribent heeft natuurlijk wel de fout gemaakt zich voor het karretje van het NOC te laten spannen, maar het NOC zelf is en blijft de Belachelijke Buurman. Waarbij het belachelijkste is, dat bijvoorbeeld Leeuwenhoek, maar ook voorzitter Idenburg steeds volhouden op een zeer goede, afstandelijke manier met sport bezig te zijn.

Bram Leeuwenhoek

Leeuwenhoek heeft al tot in den treure beweerd, dat het zijns inziens aan (inderdaad) het belachelijke grenst om topsporters alleen met hun sport bezig te laten zijn. Aan de andere kant is het een absolute noodzaak voor Nederlanders, die iets willen bereiken, om minstens vier uur per dag te trainen. Maar nee hoor, Leeuwenhoek zegt dan, dat topsporters, die iets willen bereiken en daarvoor technisch oosteuropese normen aanleggen, op zijn minst geschift zijn.

Volgens de brave chef de mission ligt opvoering van de trainingsarbeid zeker niet in eerste aanleg ten grondslag aan prestatie-verbetering.

Hij weet natuurlijk niets van Oost-Duitsland, waar zwemmers zes uur per dag hun monotone baantjes trekken en atleten nog slechts een ampel verloren uurtje hebben voor hun marxistische vorming.

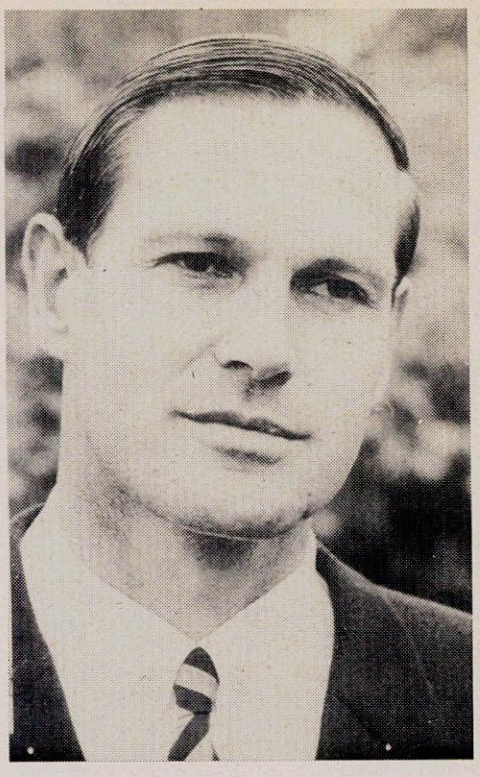

Chef de mission Bram Leeuwenhoek

Hij weet evenmin iets van de zes op acht finalisten bij EK of WK of Olympische Spelen, die middels dopinggebruik hun land „op willen stoten in de vaart der volkeren" (welke doelstelling ontkend wordt door het ministerie van CRM). Nee, Leeuwenhoeks laatste interview maakte gewag van de oogkleppen, die topsporters dragen. Ze hebben geen idee van de maatschappelijke werkelijkheid, ze zijn alleen bezeten van hun lichamelijke ideaal; zo zei Leeuwenhoek het ongeveer.

Met de man zelf is dus geen woord te wisselen en des te voorstelbaarder is dat aktieve topsporters niets met hem te maken willen hebben. Het is hemeltergend, dat de nederlandse sport bestierd wordt door lieden als Bram Leeuwenhoek, die het woord oogkleppen op elk moment bereid zijn toepasbaar te verklaren op degenen, die ze zelf naar eigen willekeur kunnen manipuleren En na de hele diskussie over een NOC-gedragskode voor de Olympische Spelen in Moskou en Sovjet Unie is in ieder geval nog één ding duidelijker geworden: mocht het NOC (hokeyer) Paul Litjens of (atleet) Jos Hermens willen verbieden dissident Sacharov op te zoeken of anderszins politiek (eigenlijk humaan dus) bezig te zijn, dan is er maar één man, die zulks op straffe van zelfs uitsluiting kan tegenhouden: Bram Leeuwenhoek.

Het NOC geeft hem een barstensvolle macht ofwel een volmacht, die hopelijk een andere dan Haagse rechter nog eens barsten laat.

Hans van Wissen

Apocalypse Now: meer dan film

verbijsterende ervaring

Eindelijk is het dan zover: de film der films is in ons land te zien. Na onvoorstelbare suksessen in andere landen (bij de Parijse bioskopen rijen van anderhalf uur bijvoorbeeld) zijn wij aan de beurt. Overal aanplakbiljetten van de monsterscène met de helikopters, overal de bevende letters waarin de titel „Apocalypse Now" konsekwent wordt geschreven. Is „Apocalypse Now" de grootste oorlogsfilm aller tijden geworden, de film die alle andere op dit gebied overbodig maakt?

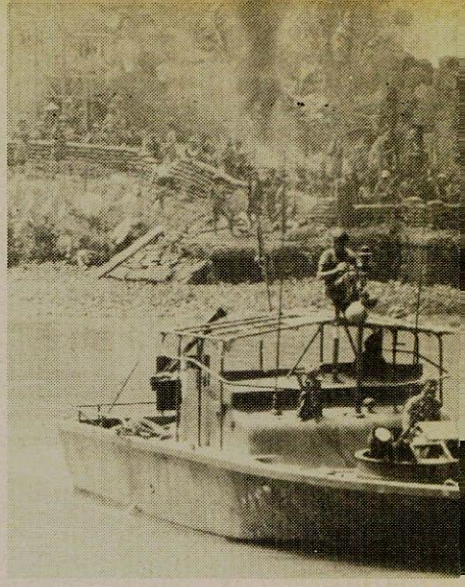

De patrouilleboot met kapitein Willard ac

„Apocalypse Now" is om te beginnen meer dan wat men tot nu toe onder een „film" verstond: Apocalypse is een sfeer, een toestand, een belevenis waar je aan deel neemt als toeschouwer, niet alleen maar een rolprent die wordt vertoond en waar je afstandelijk kennis van neemt. Apocalypse sleept de kijkers mee de jungle in, dwars door dat gekkenhuis dat oorlog heet, en laat hem de afschrikwekkende sfeer meebeleven van de ontworteling, de krankzinnigheid, de wreedheid en de wanhoop die zo'n strijd altijd teweegbrengt, waar die ook wordt gevoerd.
Francis Ford Coppola, beroemd geworden (na een zeer suksesvolle start als scriptwriter- en regisseur van het nieuwe Hollywood,) met zijn gigantische filmepos „The Godfather I en II," liep al jaren rond met het plan voor een film als „Apocalypse".
Hij was bezeten van die oorlog, die door velen werd veroordeeld en die Vietnam zowel als Amerika lange tijd in een wurggreep hield, waar de hele wereld getuige van was. Coppola heeft die oorlog, die waanzin in het algemeen, willen vastleggen op een manier die anders was dan de gewone, bekende oorlogsfilm. Hij zocht grondig naar de goede lokatie en vond die op de Philippijnen. Hij zocht verbeten naar de juiste hoofdrolspelers en vond die in de eerste plaats in Martin Sheen, een uitstekend acteur die tot nu toe vrijwel onbekend is gebleven, in Marlon Brando die zijn sporen reeds lang verdiend heeft en die hij ook zijn sukses van The Godfather toevertrouwde, en in Robert Duvall, ook een oude bekende van hem en in deze film geheel op zijn plaats. Hij maakte enorme kosten, hij ontwierp monsterlijke opname-taferelen, kortom hij ging te werk als een regelrecht bezeten mens. En het kan niet anders of hij wás bezeten van de drang om deze film te maken, anders had hij alle tegenslagen die hem tijdens de opnamen teisterden, nooit het hoofd kunnen bieden. Hij ondervond niet veel medewerking van de Philippijnse autoriteiten, de set werd bezocht door een typhoon die enorme schade aanrichtte, Martin Sheen werd tijdens de opnamen getroffen door een hartaanval en moest er weken tussen uit. Maar Coppola ging door en presenteerde de wereld tenslotte zijn levenswerk (al is hij pas 41 jaar).
De film begint in een morsige hotelkamer in Saigon. Heel groot in beeld is het gezicht van een man; vooral de lichte, dromende ogen biologeren. Door dat beeld heen speelt een ander beeld: jungle, vlammen. Martin Sheen speelt legerkapitein Willard, die door zijn meerderen op een zeer delikate missie wordt gezonden: ergens in de jungle, voorbij de grens met Cambodja, moet een kolonel zich hebben verschanst. De man heeft een briljante staat van dienst, maar blijkt het leger nu de rug te hebben toegekeerd en een eigen leger te hebben geformeerd uit inboorlingen en gedeserteerde soldaten. Deze kolonel, Kurtz, gespeeld door Marlon Brando, is de waanzin van de oorlog in gaan zien en doet niet meer mee, reden voor de autoriteiten om kapitein Willard op de dragen deze afvallige uit de weg te ruimen. Hij moet daartoe een lange tocht over de rivier maken, dwars door de jungle en de frontlinies, en wordt geëskorteerd door een handjevol absoluut niet kompetente soldaten.
De hele film door is Martin Sheen samen met deze vijf soldaten, die suksesvelijk sneuvelen, in beeld, en langzaam maar zeker gaat de toeschouwe zich met deze mensen identificeren Dat is de magie die Coppola in de film gestopt heeft, en die zijn uitwerking niet mist. De muziek (van Coppola samen met zijn vader) is zo intrigeren en beangstigend, en kameravoering z geraffineerd, dat de beklemming wer kelijk met de minuut toeneemt.
Eerst stuit kapitein Willard op luite nant-kolonel Kilgore, een prachtro van Robert Duvall. Kilgore is als ee vader voor zijn jongens, lijkt nauwe lijks beroerd door wat er om hen heer gebeurt. Als hij hoort dat een van d bemanningsleden van de patrouille boot, waarmee kapitein Willard reist kampioen surfen is, staat hij erop on surfplanken mee te nemen op weg naa een beschieting, en terwijl er achte hun rug een dorp wordt platgeworper vermaken de luitenant en de soldaa zich met surfen op zee. Verder d jungle in komt het gezelschap in aan raking met amerikaanse legereenhe den, waar ze voorraden opdoen, e waar ze ook een avond amerikaan amusement-voor-de-troepen meema ken, kompleet met Bunny-achtig meisjes die uit een helikopter stappen

Het treffen tussen kapitein Willard en kolonel Kurz, waar de hele film naar toe werkt.

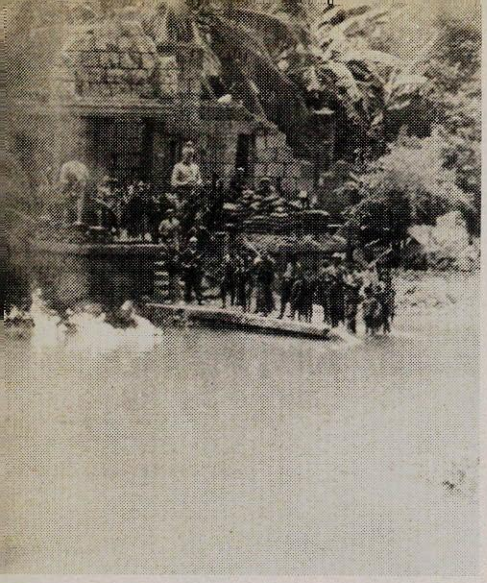

van zijn missie.

Het vervreemdend effekt van dat soort voorstellinggen in zo'n omgeving is door Coppola schitterend benadrukt. Hoe verder de boot vordert, hoe beklemmender de film zich ontwikkelt. We varen mee naar de ontknoping, naar de ontmoeting met kolonel Kurtz, die voor kapitein Willard langzamerhand een heel begrijpelijke figuur is geworden, naarmate hij zelf meer gekonfronteerd wordt met de krankzinnige oorlog in al zijn geledingen. Die konfrontatie is uiteindelijk precies zoals de toeschouwer verwacht: eksotische mensen, een volkomen wereldvreemde leefgemeenschap, en een kolonel Kurtz die als een soort wrede doch rechtvaardige keizer zijn kleine rijkje bestuurt.
Willard voelt, dat hij maar één ding kan doen voor deze volkomen vertwijfelde man, die geen kant meer op kan: hem vermoorden, hem zodoende uit zijn ten einde gestreden strijd verlossen en daardoor zelf zijn missie volbrengen.
Eén van de meest aangrijpende scènes is die, waarin kapitein Willard, die de motieven van Kurtz allang heeft begrepen, toch het zwaard heft en hem de schedel klieft. Te zelfder tijd wordt er buiten een grote os op precies dezelfde manier geslacht. Als „overwinnaars" vertrekken Willard en zijn enig overgebleven soldaat uiteindelijk uit de nederzetting: zij zullen nooit meer dezelfde mensen zijn na deze ervaring.
De film is gemonteerd uit een veelvoud van het aantal uren dat hij duurt. Coppola heeft onvoorstelbaar minutieus aan de montage gewerkt, had meer dan één einde opgenomen en heeft lang gewikt en gewogen welk eind het best bij zijn visie op het verhaal aansloot. Hij heeft het aangedurfd om kleur te bekennen met deze oorlogsfilm, en dat hem dat in dank wordt afgenomen bewijst het sukses, zowel in als buiten Amerika. Coppola is inmiddels een van de allergrootste filmbazen in Hollywood, met een eigen studio.
Je kunt over „Apocalypse" alles lezen wat er is gepubliceerd, over de diepe symboliek die achter elke scène schuilgaat. Maar ook als je dat niet doet, is het zien van deze film een verbijsterende ervaring.

Leo van Opzeeland

in 't kort

Van **Kort Amerikaans**, geregisseerd door Guido Pieters naar het meest bekende boek van Jan Wolkers, trof me in de besprekingen veelal het woord akseptabel of aanvaardbaar, wat de weinig hooggespannen verwachtingen van de recensenten aardig aangeeft.
Het verhaal over de student Eric van Poelgeest, die tijdens de oorlog onderduikt, met wat rare mensen kennismaakt en aan het eind van de film akelig om het leven komt, met daartussen door nog veel over zijn jeugd en zijn familie, wordt wat brokkelig verteld. De fotografie is mooi, maar waarom zijn er weer hele zinnen niet te verstaan?
Pieters heeft na „Vlimmen" alweer een fraaie, maar niet echt goede film afgeleverd.

Derek de Lint als de student Eric van Poelgeest, ondergedoken in de kunst-akademie.

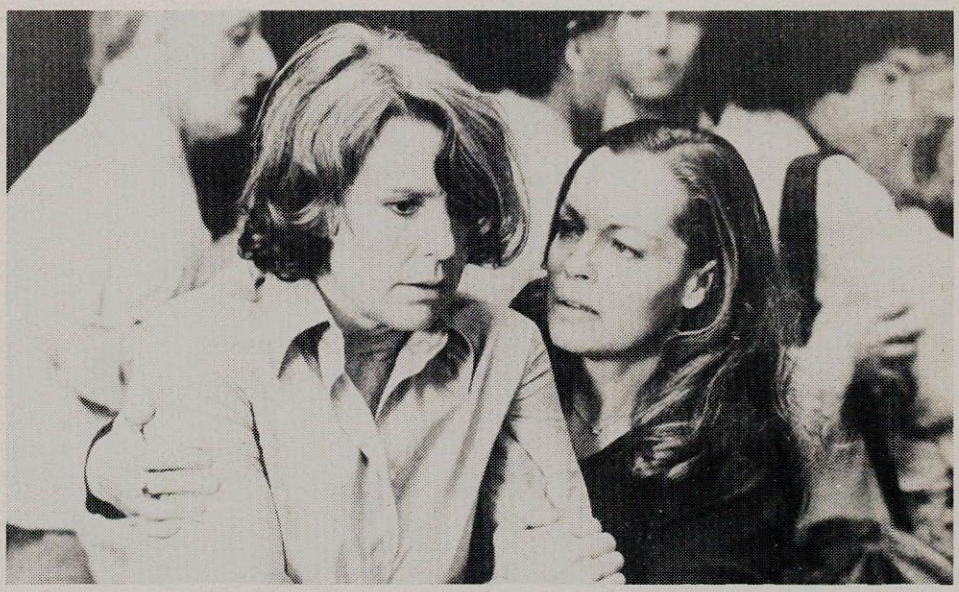

Romy Schneider als Marie troost haar vriendin, wier man zojuist zelfmoord heeft gepleegd

Regisseur Claude Sautet verrast regelmatig met heel subtiele films over iets ouder wordende mensen, die als rekening van hun leven opmaken, die omkijken maar niet meer terugkunnen.
Une histoire simple is zo'n film. Marie, gespeeld door Romy Schneider, is veertig en zwanger. Omdat zij de vriend van dat moment niet wil houden, besluit ze tot een abortus. Ze heeft al een zoon van zestien uit haar mislukte huwelijk. Later komt zij haar ex-man weer tegen en begint opnieuw een relatie met hem. Als ze weer in verwachting is, besluit ze het kind wel te houden en is daar volledig gelukkig mee, ook als de relatie weer spaak loopt. Marie heeft een paar goede vriendinnen aan wie ze veel heeft en voor wie ze zelf ook veel betekent. Al lijkt dit misschien alleen een film voor vrouwen in dezelfde omstandigheden, toch is dat niet zo. Hij is prima en dat voor veel leeftijdsgroepen!

L.v.O.

oorlog: tot op de bodem gaan

De politionele akties

of: De koloniale oorlog in Indië 1945-1949

Van 1945 tot 1949 voerde Nederland in het voormalige Nederlands-Indië, het tegenwoordig Indonesïe, een koloniale oorlog. De Nederlandse regering heeft deze gevechtshandelingen nooit als oorlog willen bestempelen.
Voor de twee grote operaties in deze periode hanteerde men zelfs de vergoelijkende naam „Politionele akties."
Eind december is het dertig jaar geleden dat Nederland de indonesische onafhankelijkheid erkende. Reden genoeg om op deze periode terug te kijken.

Aanloop
Toen er op 14 augustus 1945 Japan zich overgaf aan de geallieerden ontstond er in het voormalige Nederlands-Indië een verwarde situatie. De Japanners stonden voor het dilemma òf toegeven aan de Indonesiërs die hun onafhankelijkheid wensten òf zich houden aan het kapitulatieverdrag (men moest „Indië" in de oude staat aan de geallieerden overgeven). De japanse bevelhebbers reageerden verdeeld. Sukarno maakte daar gebruik van door op 17 augustus 1945 de onafhankelijkheid van Indonesië te proklameren. De Republiek Indonesië vormde ogenblikkelijk een leger en benoemde Soemohardjo (een van de weinige Indonesiërs die het in het oude KNIL tot majoor had gebracht) tot opperbevelhebber.

Engeland, dat tijdens de geallieerde topkonferentie van Potsdam opgescheept was met de afwikkeling van de oorlog in Zuid-Oost Azië reageerde prompt en zond uit Brits-Indië afkomstige troepen naar Indonesië. Gelijk met de Engelsen kwamen ook nederlandse troepen mee om geïnterneerde Nederlanders zo snel mogelijk te bevrijden.
Er braken verbitterde gevechten, plunderingen en moordpartijen uit. De berichten hierover deden de regering in Den Haag beseffen dat het tijd werd om orde op zaken te stellen. Dit hield in op grote schaal troepen zenden naar Indonesië om nog te redden wat er te redden viel.
Intussen was een soort wapenstilstand tot stand gekomen tussen Hollanders en Indonesiërs voor Java en Sumatra, te weten de overeenkomst van Linggadjati (november 1946). Nederland erkende het gezag van de Republiek op Java en Sumatra terwijl Indonesië akkoord ging met een Federatie Indonesië dat een band met Nederland zou houden.
Weldra gaf Nederland een andere uitleg aan het gesloten akkoord en dikteerde men deze wijzigingen aan Indonesië als een soort ultimatum. Te zelfder tijd werd het nederlandse leger op Java en Sumatra in staat van paraatheid gebracht.
Beide kampen hielden er eind juni 1947 ernstig rekening mee dat de strijd zou kunnen ontbranden. Door een aanvankelijk door de knieën gaan van Indonesië, voor de door Nederland gestelde voorwaarden, leek de strijd tegengehouden te kunnen worden.
Toen Nederland daar op 15 juni 1947 weer een nieuw ultimatum overheen stelde, was het indonesische antwoord, volgens de nederlandse regering, halfslachtig en werd het licht op groen gezet voor de eerste politionele aktie.

1e politionele aktie
In de nacht van 20 op 21 juli 1947 begon de eerste politionele aktie. De veel te licht bewapende republiek bleek geen partij te zijn voor het nederlandse leger. De Veiligheidsraad van de VN maande op 1 augustus beide partijen de strijd onmiddellijk te staken. De nederlandse regering besloot op 2 augustus de politionele aktie, als een „gebaar van goede wil", te beëindigen. De hoogste nederlandse gezagsdrager in Indië, Dr. Van

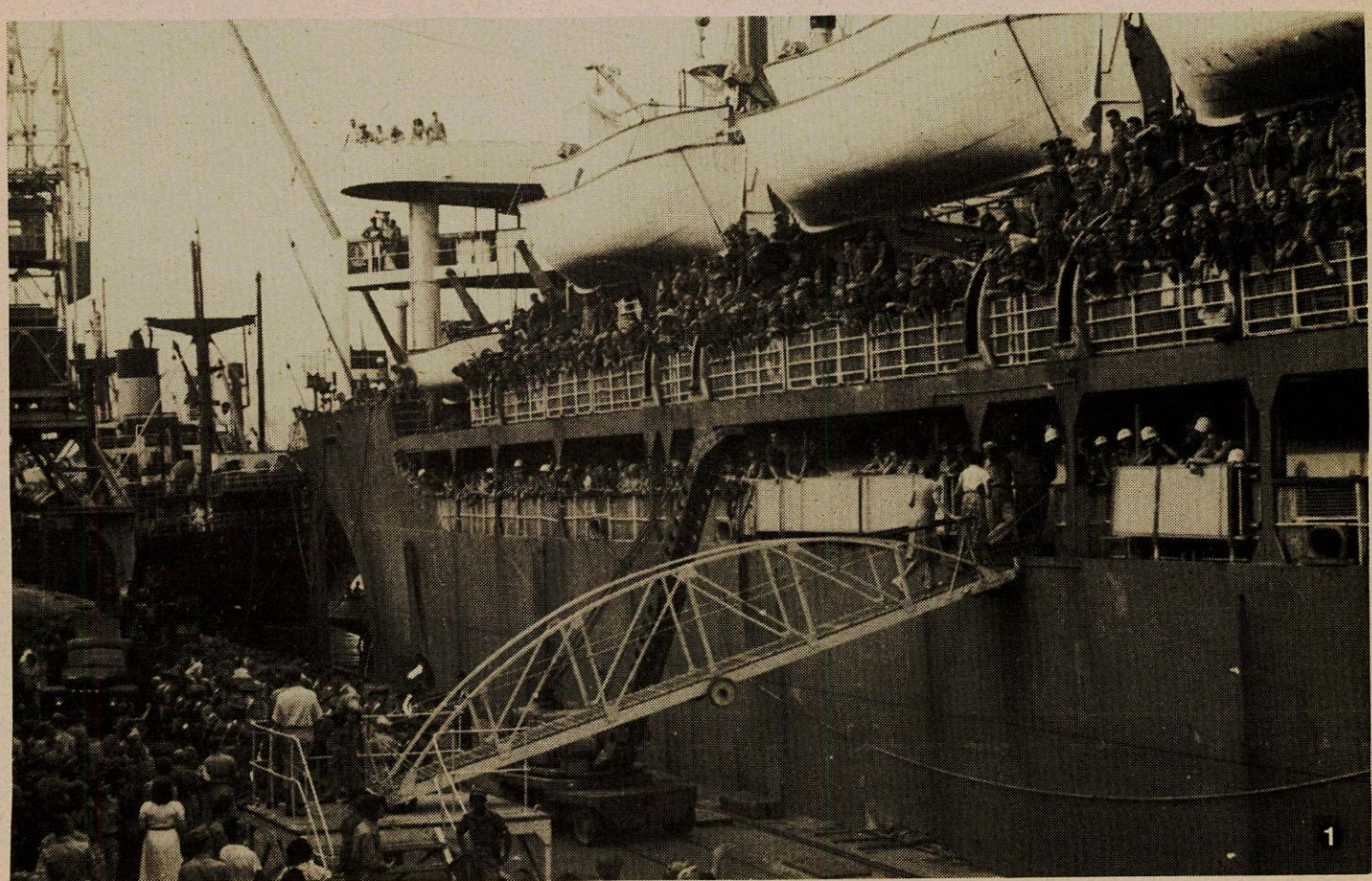
1

Mook, wilde dit persé niet. Oók de opperbevelhebber van het nederlandse leger in Indië, generaal Spoor, wilde niet stoppen. Nu ze de TNI (het leger van de republiek) in hun zak hadden moest men doorgaan in plaats van stoppen.
In telegrammen dreigde Van Mook het recht in eigen hand te nemen terwijl generaal Spoor het leger in opmarsstelling hield.
Van de kant van de nederlandse regering kwam er echter geen verandering in het eerder genomen besluit en de aktie werd gestopt in de nacht van 4 op 5 augustus.

Voor de TNI betekende het staakt het vuren dè kans om de uitelkaar geslagen eenheden te hergroeperen in de niet door Nederland bezette gebieden. Daarnaast trachtten indonesische eenheden ook nog onophoudelijk te infiltreren in het door Nederland bezette gebied.

Het nederlandse antwoord was het ontketenen van zuiveringsakties. De TNI was echter zo goed als ongrijpbaar. Dit veroorzaakte zowel lichamelijke (veel patrouilles lopen) als geestelijke uitputting bij de nederlandse militairen.
De TNI-guerrilla's richtten hun aandacht vooral op verbindingswegen en zich verplaatsende konvooien waarbij ze in vele gevallen medewerking kregen van de lokale bevolking.

Overeenkomst met problemen
Vlak na 4 augustus was een kommissie van goede diensten ingesteld om te trachten de beide partijen, onder supervisie van de VN, te laten zoeken naar een vreedzame oplossing.
Op 17 januari werd een overeenkomst getekend. In grote lijnen kwam de overeenkomst er op neer, dat Nederland niets van het veroverde gebied behoefde in te leveren. De TNI moest zijn querilla-eenheden uit deze gebieden terugtrekken en de toekomst van Indonesië zou worden vastgesteld door een volksstemming onder toezicht van de VN.
Nederland had aanvankelijk geweigerd deze voorstellen te aanvaarden meer men bezweek uiteindelijk onder druk van de V.S. (bij monde van de minister van buitenlandse zaken, Marshall).

Geen van beide partijen was evenwel gelukkig met de overeenkomst.
De eerste periode nadien probeerde de nederlandse overheid in haar gebieden het bestuursapparaat te herstellen, het vertrouwen van de bevolking terug te winnen en het werk op de ondernemingen weer op gang te brengen. De TNI konkretiseerde een hergroepering maar vooral een reorganisatie van haar strijdkrachten om een grotere effektiviteit en mobiliteit te bereiken.
De nederlandse vloot voerde een rigoreuze blokkade tegen de havens en kusten van de republiek. Als gevolg daarvan ontstonden, op allerlei gebied grote tekorten. Ook het nederlandse leger kende problemen, want het gebied bleek te groot om het onder controle te houden. Bovendien stagneerde de aanvoer van reserveonderdelen en uitrusting als gevolg van het feit dat verscheidene landen hun havens en vliegvelden hadden gesloten voor het transport van nederlands oorlogsmateriaal.
De republikeinse eenheden keerden bij duizenden weer terug naar hun oude konsentratiepunten in het door Nederland bezette gebied.
Reden waarom het nederlandse leger opnieuw een aantal grote zuiveringsakties ondernam. In dit kader ging ook het Korps Speciale Troepen, kommandosoldaten die onder bevel van kapitein Westerling op Celebes een bloedige reputatie hadden opgebouwd, op Java bepaald niet zachtzinnig te keer.

KVP
Bij de verkiezingen van juli 1948 leed de PvdA een gering verlies. Groot genoeg echter om het evenwicht in de koalitie tussen KVP en PvdA te verstoren. De KVP, altijd al voorstander van een krachtiger optreden in Indië, kon haar idee alleen maar gestalte geven als op alle sleutelposities een KVP-er zou zitten. Minister van overzeese gebiedsdelen Jonkman (PvdA) moest het veld ruimen voor de KVP-er Sassen, terwijl Van Mook werd ontslagen en vervangen door de KVP-er Dr. Beel. De nederlandse regering stuurde langzaam aan op een krachtig laatste bedrijf.
De republiek beleefde ondertussen een geweldige krisis, de uit Rusland teruggekomen kommunistenleider Muso ontketende een linkse opstand tegen de republiek (18 september 1948) maar deze mislukte totaal. Na hardnekkige weerstand werden ze gevangen genomen, verspreid of geëksekuteerd. Sukarno en regeringsleider Hatta overleefden deze krisis.

Aanloop naar hernieuwd ingrijpen
In de plannen voor een nieuw Indonesië, die in de tweede helft van 1948 in Den Haag werden gemaakt, kwam de republiek Indonesië niet voor.
Nederland beoogde te komen tot een federatie van deelstaten – een tiental – en een tijdelijke regering om de zaken te regelen. Op langere termijn wilde men wel de bevolking van deze deelstaten in het overleg betrekken, maar niet de regering van de deelstaten.
Achter deze plannen, en dat ontging niemand, school de mogelijkheid dat Nederland bij machte was om, evt. met geweld, een minder koppige regering in Djakarta neer te zetten dan die van Sukarno en Hatta.
Het nederlandse leger maakte zich ondertussen op voor de afgebroken mars naar Djokjakarta om de republiek definitief aan zich te onderwerpen.
Op een konferentie in oktober 1948 deed de nederlandse regering nog een „konsessie", namelijk dat de overgangsperiode zo kort mogelijk zou

1. *Vertrek troepenschip „General C. H. Muir"*
2. *Nederlandse soldaten tijdens 1e politionele aktie.*
3. *Generaal S. H. Spoor.*

leger: inspraakgebrek

zijn. Tegelijkertijd maakte men bekend dat deze periode zou ingaan op 1 januari 1949. Nederland legde daarmee het mes op tafel.
De kommissie van goede diensten wist Hatta zover te krijgen dat deze aanbood een aantal konsessies te willen doen.
De nederlandse regering werd daarop, tegen haar zin, gedwongen om opnieuw te gaan praten met Hatta e.a. Eind oktober kwamen de delegaties op Midden-Java bijeen en weer gaf Hatta op een aantal punten toe. Hij weigerde echter in te gaan op de eis van Sassen, dat tijdens de overgangsperiode de nederlandse troepen ook in het republikeinse gebied voor „orde en rust" zouden gaan zorgen. Voor de nederlandse regering was die weigering voldoende. Op 13 december besloot de ministerraad in Den Haag dat het leger op 18 december het grondgebied van de republiek zou mogen binnentrekken. Op het allerlaatste moment stuurde Hatta nog een persoonlijke brief, welke door de nederlandse regering nauwelijks nog serieus werd bekeken. Op 18 december maakte Dr. Beel in Batavia bekend dat Nederland de overeenkomst van 17 januari 1948 had opgezegd. Voor de tweede maal werd de zaak in handen gelegd van de militairen.

2e politionele aktie

Op 19 december 1948 vond een luchtlanding plaats op het vliegveld van Djokjakarta, gevolt door de inname van het republikeinse bolwerk. Sukarno en zijn ministers besloten zich zo waardig mogelijk over te geven aan een tegenstander die eenzijdig de wapenstilstand had verbroken. De indonesische militairen namen tegelijkertijd de beslissing de reeds lang tevoren uitgewerkte plannen voor een guerrillaoorlog ogenblikkelijk ten uitvoer te brengen. Het ging het nederlandse leger niet alleen om de inname van Djokjakarta. De opdracht die het leger had gekregen, hield het volgende in:

a – de republikeinse regering moest worden uitgeschakeld,
b – de strijdkrachten vernietigd
c – de nog niet bezette gebieden op Java dienden te worden veroverd
d – een zo groot mogelijk gedeelte van Sumatra moest worden veroverd.
Ondanks de snelle verovering van Djokja, verliep het tenuitvoer brengen van bovenstaande opdrachten vrij moeizaam. Bijna overal was de tegenstand hevig en de wegen zo onbegaanbaar dat deze tweede politionele aktie vele malen minder gemakkelijk verliep dan de vorige.
Bovendien bleek de tijd voorbij te zijn dat de Nederlanders door de plaatselijke bevolking werden binnengehaald als bevrijders.
De algemene verwachting in Nederland was dat zowel de VN als de amerikaanse regering het nederlandse optreden zouden afkeuren. Wat dat betreft had men de aktie op een uitgekiend moment laten starten: enkele dagen tevoren was de algemene vergadering van de VN voor de laatste keer in 1948 bijeen geweest en was het amerikaanse kongres op Kerstreces gegaan.
De leden van de Veiligheidsraad van de VN waren echter toevallig bijeen in Parijs. De Veiligheidsraad kon dus wel direkt reageren en deed dat ook. Drie dagen na het begin van de aktie lag er in Den Haag al een oproep van de Veiligheidsraad om de vijandelijkheden op Java en Sumatra onmiddellijk te staken.

Sympathie verloren

Een veroordeling hadden de westeuropese vertegenwoordigers in de raad nog weten tegen te houden. De verontwaardiging in de wereld over het agressieve optreden van Nederland was echter zo groot, dat de Veiligheidsraad enkele dagen later al met een zwaardere resolutie moest komen. Nederland werd nu ook aangespoord om de gevangen leiders van de republiek vrij te laten en de regering van de republiek als zodanig te erkennen. Dit achtte de nederlandse regering onaanvaardbaar. Wel was men bereid akkoord te gaan met het staken van de vijandelijkheden. Dat stelde evenwel weinig voor want men had zo lang gewacht met antwoorden tot dat men het republikeinse grondgebied nagenoeg veroverd had. Toen dan ook op 5 januari 1949 het staakt het vuren werd aangegaan was de verovering geheel voltooid.
Nederland leek de Veiligheidsraad, door een staakt het vuren, van het lijf te kunnen houden. Dat Nederland het echter in de wereld verspeeld had bleek maar al te duidelijk toen op initiatief van Nehru van India 19 landen (o.a. Australië en Nieuw Zeeland) besloten tot een keiharde boycot tegen de nederlandse ekonomische belangen. Dit kwam niet alleen in Den Haag hard aan, maar ook in Washington.
Begin 1949 groeide ook bij de nederlandse regering langzaam het besef dat de verovering van Djokja niet het gewenste resultaat had opgeleverd. De bemoeienissen van het buitenland verhinderden dat de nederlandse regering haar politieke plan met de republiek kon uitvoeren.

Aanval op Djokjakarta: keerpunt in politiek

Maar ook op militair gebied liepen de zaken niet op rolletjes.
Het republikeinse leger dat op papier niet meer bestond, bleek in werkelijkheid een hecht georganiseerde guerrilla-strijdmacht te zijn. Het stelde het nederlandse leger regelmatig voor grote problemen.
Ondanks het feit dat op Java en Sumatra vaak nog verbitterd werd gevochten kon de nederlandse regering, naar buiten toe, de indruk wekken dat de republiek, militair gesproken verslagen was. Dit psychologische voordeel werd door de nederlandse diplomatie uitgebuit.

Vooral daarom zochten de Indonesiërs naar een middel om deze indruk weg te nemen. Men vond dat in een spektakulaire militaire aktie: de herovering – al was het maar voor even – van de republikeinse hoofdstad Djokjakarta.
De aanval vond plaats op 1 maart 1949, geheel onverwacht voor het nederlandse bezettingsleger. Na de stad zes uur in handen te hebben gehad moest het republikeinse leger zich weer terugtrekken. Het was net lang genoeg om de ogen van de wereld te openen. Nederland had de republiek er niet onder. Deze tijdelijke herovering van Djokja had niet alleen veel indruk gemaakt in de wereld maar ook op de deelstaten. Zij weigerden deel te nemen aan een door Nederland geïnitieerde konferentie. Eerst moesten de leiders van de republiek worden vrijgelaten was hun eis.

Ook de Amerikanen eisten de ogenblikkelijke vrijlating van de republikeinse leiders. Tevens stelden ze dat ze weinig gelukkig waren met het

feit dat de Marshall-dollars (bestemd voor de wederopbouw na de oorlog) indirekt werden gebruikt voor het voeren van een koloniale oorlog.
Dit alles leidde tot een ommezwaai in de nederlandse politiek. De koerswijziging kon echter pas zijn beslag krijgen na het aftreden van Sassen en Beel. Na het verdwijnen van de harde-lijnpolitiek kon in mei 1949 in Batavia een overeenkomst worden getekend.
Bepaald werd dat Nederland en de Republiek later in het jaar een ronde-tafel-konferentie zouden beleggen over de toekomst van Indonesië. Verder dat Nederland de leiders van de republiek zou vrijlaten en Djokjakarta zou ontruimen en dat de republiek zou stoppen met guerrilla-akties.

Onafhankelijkheid en terugblik
De Nederlandse zuiveringsakties, die in februari al waren begonnen, bleven echter nog steeds doorgaan. Het waren over het algemeen moeizame akties waarbij de verliezen aan nederlandse kant in deze maanden groter waren dan ooit tevoren.
Op 29 juni 1949 marcheerden de republikeinse troepen Djokjakarta binnen, nadat een uur eerder de stad door de Nederlanders was verlaten.
Op 10 juli vestigden ook Sukarno en Hatta zich weer in Djokjakarta. De herbezetting van Djokja was het begin van de overwinning van de Indonesiërs in hun strijd tegen Nederland.
De bekrachtiging vond plaats op de Ronde Tafel Konferentie, die op 23 augustus 1949 in Den Haag begon.
In december 1949 werden de akkoorden van deze onderhandelingen getekend. Nederland erkende de onafhankelijkheid van Indonesië; daarvoor in ruil behield Nederland het westelijk deel van Nieuw Guinea. Dit laatste was nodig om het verlies van Indië door het nederlandse parlement te krijgen.
Op 30 december 1949 werd Indonesië, volgens het akkoord, onafhankelijk. Voor de Indonesiërs bleef de onafhankelijkheidsdag echter 17 augustus 1945.

Ruim vier jaar duurde het gewapende konflikt tussen Nederland en de Republiek Indonesia. Ruim vier jaar was er nodig om de nederlandse regering ervan te doordringen dat Indonesië nooit meer Nederlands Indië kon worden.
Nederland heeft altijd hardnekkig geweigerd de gevechtshandelingen in Indië het predikaat oorlog op te plakken. Het was echter wel degelijk een oorlog. Want alles wat een oorlog tot een oorlog maakt zat in deze vier jaar. Twee gemotiveerde legers stonden tegenover elkaar (beide meer dan 100.000 man sterk), regeringen die onwrikbaar op hun standpunt bleven staan, op volle toeren draaiende propaganda-apparaten, massaal mechanisch geweld. De onafhankelijkheid van Indonesië, verkregen na een lange en bloedige strijd, was de eerste in een lange rij van konflikten tussen westerse koloniale machten en hun koloniën.

Wim Heij

4. *Kniediep door de modder om aan de overzijde van de rivier stelling te nemen in de berm.*

5. *Een koepelloze tank met stormers te voet in de rivier.*

Bovenstaand artikel is o.a. tot stand gekomen op basis van het zojuist verschenen boek van Pierre Heijboer: „De Politionele Acties, De Strijd om Indië 1945/1949"„ uitgegeven door Fibula-van Dishoek te Haarlem. Prijs f 29,50. De foto's bij dit artikel werden in bruikleen afgestaan door de Sectie Krijsgegeschiedenis LAS/BLS in Den Haag.

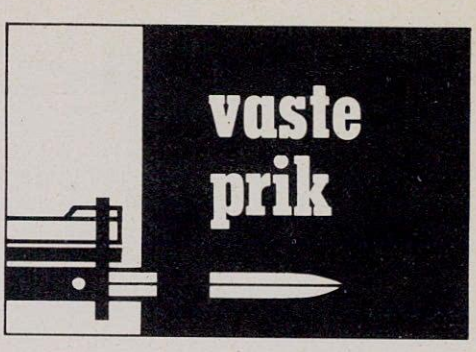

EGO: richt je anders

geweld: lood om oud ijzer

wiens vlag dekt straks nog de lading

bewapeningswedloop: dead finish

EGO: tegen beter weten in

1980: piefen-proeven-paffen

oorlog: een stelling bewijzen

g.v.: door praatjes de gaatjes voorkomen

gebed voor vrede: de hemel beware me

EGO: legt je het vuur aan de schenen

humanisme: bewegingsleer

soldaat: dekknecht

SALT: overmacht gesproken

dienst: brallen en opstaan

lezersbestand EGO: in opmars

oorlog: elkaar wel kunnen schieten

dienst: stimulatiespel

EGO: ontdek je plekje

in het leger zijn meer minderen dan meerderen

Eén en al strijdbaarheid: De Notenkraker

„Eén prent van Albert Hahn betekent meer dan 10 hoofdartikelen" riep eens op een vergadering van de S.D.A.P. een der aanwezigen. Het applaus was overdonderend. De hoofdredakteur van Het Volk ook aanwezig – zei ontwapenend: „En het is nog waar ook!"

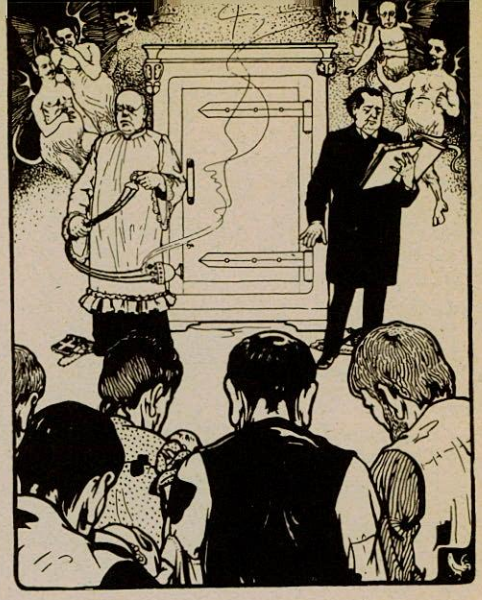

Albert Hahn: „De brandkast beschermd met bijbel en wierookvat" (6 juli 1902).

DE NOTENKRAKER

Losse nummers 10 cent
Abonnement f 1.30 p. kwartaal, Buitenland f 1.90
Postgiro 21876

23STE JAARGANG Nº 40

Redaktie en Administratie
Keizersgracht 376-380 - Amsterdam
Telefoon 32600 (4 lijnen)

„OVER TIEN JAREN ZAL EUROPA FASCISTISCH ZIJN"
Mussolini

Teekening van Alb. Hahn Jr.

Het land der toekomst

Op eenvoudige wijze werd hier de grote kracht van de politieke karikatuur vastgesteld. Bijzonder doeltreffend gaf Koos van Wehring zijn boek over Albert Hahn de ondertitel mee: „Tekenen om te ontmaskeren!" Vóór de eeuwwisseling was Jan Holswilder reeds een bekende tekenaar van spotprenten. Hij werkte voor het politiek-satirisch weekblad Uilenspiegel en daarna voor De Lantaarn, welk tijdschrift hij van een aantal voortreffelijke prenten voorzag. Van grote visie getuigt hij in zijn in 1885 gepubliceerde karikatuur onder de titel: Toekomstmuziek. We zien een omvangrijke mensenmenigte optrekken onder de leuze: Algemeen Kiesrecht!

Dit artikel is echter bedoeld om u iets te vertellen over het weekblad De Notenkraker, dat de beste nederlandse karikaturisten van de eerste drie decennia van deze eeuw rond zich verzamelde.

Troelstra en Albert Hahn

In 1900 werd Het Volk opgericht onder hoofdredaktie van Mr. P. J. Troelstra. De redaktie erkende de grote propagandistische kracht, die van een politieke prent kon uitgaan en plaatste een advertentie voor een kunstenaar die elke week zo'n tekening zou kunnen leveren. Er werd een proefprent gevraagd met als onderwerp: „De brandkast beschermd met bijbel en wierookvat." Dit thema was de titel van een rede waarmee Troelstra op een toernee van spreekbeurten door het land reisde.
De prent die gekozen werd was van een ambachtsschoolleraar uit Amsterdam, Albert Hahn. Zijn uitbeelding was politieker dan die van de naderhand beroemd geworden schilder Kees van Dongen. Op 6 juli 1902 werd Hahn's tekening geplaatst in het Zondagsblad van Het Volk, een uitgave die voortaan in 8 pagina's aan het dagblad op zaterdagavond werd toegevoegd. Van die datum af tot aan

Alb. Hahn jr.: „Het land der toekomst" (5 okt. 1929)

Funke Küpper: „Eerst die Jood er uit!" (maart 1933)

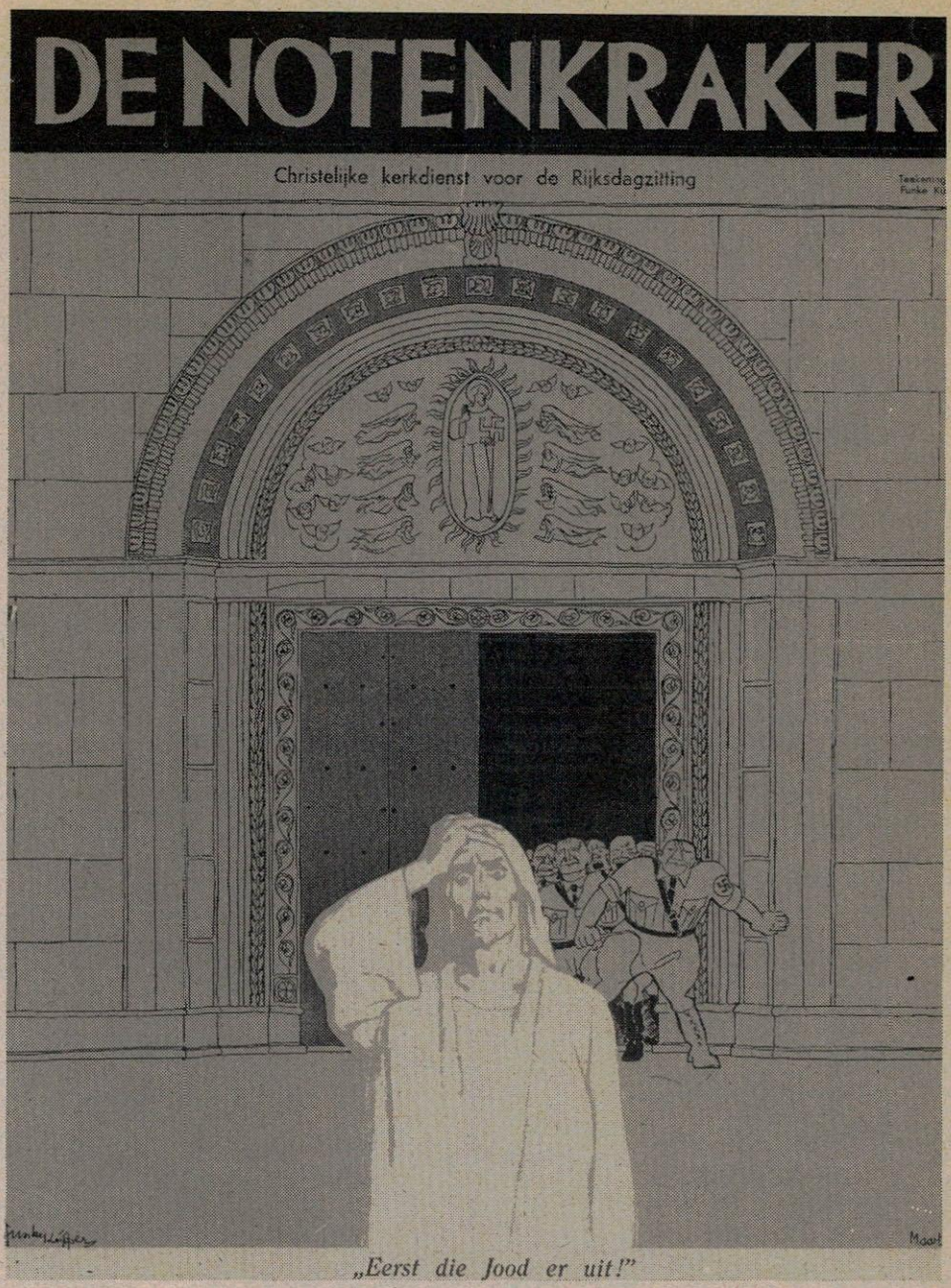

„Eerst die Jood er uit!"

zijn vroege dood in 1918 was Albert Hahn de wekelijkse leverancier van prenten, kleine tekeningen en versieringen, eerst voor het zondagsblad en daarna vanaf 5 januari 1907 toen deze bijlage overging in de zelfstandige uitgave van De Notenkraker.
Hahn ontwikkelde zich in die periode tot de grootste politieke tekenaar, die ons land ooit gekend heeft. Iedereen herinnert zich de nu klassieke plaat van de spoorwegstaking in 1903: „Gans het raderwerk staat stil als uw machtige arm het wil. . . ". En C.S. Adama van Scheltema schreef voor hetzelfde nummer van het Zondagsblad het ontroerende gedicht „Het lied van de machinist" (De rode roos voorop).

Het duo Hahn/Kuijpers

Toen kwam de zogenaamde worgwet, waarbij staking van spoorwegpersoneel en ambtenaren strafbaar werd gesteld. Hahn maakte zijn niet minder beroemde plaat „Dr. Kuijper's zorg voor de kleine luijden". Kuijper wordt daarin voorgesteld als iemand die een arbeider naar de keel grijpt: „In de naam van Christus!" In het woelige kwartaal van 1903 gebeurde er veel wat Albert Hahn diep beroerde. Hahn en Abraham Kuijper werden bijna een vast duo. Deze anti-revolutionaire politikus werd zonder ophouden door Hahn op de korrel genomen en zijn gelaatstrekken zijn voor altijd in de geschiedenis vastgelegd.
De eerste jaargangen van De Notenkraker bevatten nagenoeg alleen prenten van Hahn, doch langzamerhand weet de redakteur Ed. Polak andere tekenaars aan te trekken, die vooral ook nodig zijn tijdens de ziekteperioden van Hahn. Vele malen komen we de naam van Jan Rinke tegen, maar ook werkten Tjerk Bottema en L. J. Jordaan mee. J. Rotgans, Corn. Brandenburg en Ton van Tast leverden zo nu en dan ook prenten. Feuilletons, politieke verzen (vaak van L. M. Hermans uit Arnhem, bekend als de Rode Duivel) en allerlei ander mengelwerk verhogen de politieke strijdbaarheid van De Notenkraker.
Een ongekend hoogtepunt bereikt Albert Hahn in de oorlogsjaren 1914 tot aan zijn dood in 1918.
Zijn beste prenten tegen de oorlog, die ik in de geest zo voor me zie, zijn geen schermutselingen maar in waarheid oorlog tegen oorlog, met wapenen van het zwaarste kaliber. Ik denk aan de prent, de aangrijpendste die hij ooit tekende, de verwoeste kathedraal van Reims, die na de oorlog herbouwd zou kunnen worden in een stijl, die beter bij de hedendaagse granaten-kultuur zou passen dan de middeleeuwse gothiek. Dan: Een zaaier ging uit om te zaaien, De drijvende mijn, Het torpederen der Lusitania, afscheidsgroet aan de beschaving en Keizer en kroonprins bij Verdun. Tenslotte na 4 jaren oorlog, de laatste plaat die Hahn tekende voor zijn dood en die op de dag dat hij begraven werd verscheen. Het militarisme zegt: „Blijf op mij vertrouwen. Vlug werk ik niet, maar de vrede die ik eindelijk zal brengen, zal een zeer volkomen zijn". Hahn geselde de oorlog en het daarvoor verantwoordelijke kapitalisme.

Albert Hahn: „20e eeuwse bouwstijl" (1917)

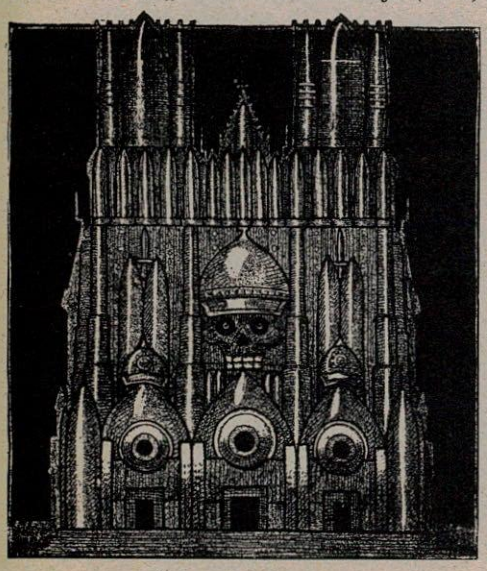

Andere medewerkers

De Notenkraker tot 3 augustus 1918 was De Notenkraker van Hahn, een kunstenaar zwak van lichaam maar sterk van geest die aan de idealen van socialisme en menslijkheid op meesterlijke wijze gestalte gaf.
Ook na de dood van Hahn bleef De Notenkraker over belangrijke medewerkers beschikken. J. H. Hegeraat en daarna Johan Winkler voerden de

zonder EGO gaan we geheid naar de knoppen

redaktie. Op de voorgrond traden L. J. Jordaan, Tjerk Bottema, Albert Hahn Jr. en George van Raemdonck als tekenaars en A. B. Kleerekoper, Arie Pleysier (Mr. Punch), A. W. IJzerman (Pen Arie) en Piet Bakker verzorgden de politieke bijdragen in gedicht en proza.

Onder de redaktie van Johan Winkler werd De Notenkraker uitgebreid tot 16 pagina's en werden er ook verhalen en populair-wetenschappelijke artikelen in opgenomen. Zeer vele keren werden de Notenkrakerprenten in het buitenland in diverse bladen overgenomen en ook de Notenkraker bevatte zo nu en dan een keur van politieke prenten uit kranten en tijdschriften van over de grenzen.
Van Jordaan herinner ik me indrukwekkende tekeningen uit 1922 en 1924, de jaren waarin resp. Walter Rathenau en Mateotti vermoord werden. Voorboden van een opkomend fascisme en nationaal-socialisme.

Tjerk Bottema
Van Tjerk Bottema, die veel op reis was, kwamen de tekeningen uit alle oorden van Europa binnen. Zijn werk had een zeer persoonlijke stijl en een aparte geest. Zijn lijn was spits en zwierig, zijn politieke geëngageerdheid was eerlijk, hartstochtelijk en bewogen. Op een van zijn prenten tekent hij als tegenstelling de kop van Einstein en daarnaast die van Hitler: Humanisme en racisme met als onderschrift: „En het licht scheen in de duisternis en de duisternis heeft het niet begrepen." Ook de New Yorkse beurskrach van 1929 geeft hij weer in een aantal omvallende wolkenkrabbers: „Die hoog krabben, laag vallen."

Monumentaal is de tekenkunst van Albert Hahn Jr., de zoon van Albert Hahn. Zeer duidelijk is zijn afbeelding: De troon in gevaar, hierdoor de revolutionaire situatie van 1918 weergevend. In 1929, als Mussolini gezegd heeft: „Over 10 jaar zal Europa fascistisch zijn", toont hij ons het land der toekomst: Gevangenissen en grafkruisen. Een visionair beeld.

George van Raemdonck
Deze tekenaar kwam in het begin van de oorlog uit Vlaanderen naar Nederland en ontpopte zich als een bijzondere karikaturist, die honderden prenten in de Notenkraker op zijn naam heeft staan. Het jaar 1933 was een bijzonder bewogen periode. De Notenkraker toont ons dan een sterke Van Raemdonck. Het aantal werklozen was zeer groot. Van Raemdonck verbeeldde hun ellende, hun honger en hun bestaan zonder uitzicht. Het fascistische Duitsland wilde met de mond vrede, maar bereidde zich voor op een gruwelijke oorlog. Pacifisme en marxisme moesten vernietigd worden. De nazi's onwelgevallige boeken werden verbrand. Dan was daar het drama van de Zeven Provincien. Stof te over voor aangrijpende prenten.

Funke Küpper en A. M. de Jong
In 1932 ging de Notenkraker in kleur verschijnen. Ondertussen waren Funke Küpper als tekenaar en Willem van Iependaal als dichter tot de vaste kern medewerkers toegetreden. A. M. de Jong publiceerde in de Notenkrakter in de loop der jaren door hem geschreven boeken zoals: De zware weg, Marcus van Houwaert, Kruisende wegen, Een kluchtige zomerreis en nog vele andere als feuilleton.
Funke Küpper's kleurenplaten waren meestal meesterstukjes van bouw en ekspressie. Ik denk aan de nu nog aktuele anti-oorlogsplaat: „Tot tevredenheid van onze cliënten," Christus wordt door de nazi's uit de kerk gezet onder de uitroep: „Eerst die jood eruit!" of aan „Onvoldoende kleedij" (opgedragen aan het komite voor volksverwildering), De stier van (s) Potter en Het roomse poesje bij de staatsbegroting. Deze laatste prent tekende Funke enkele dagen voordat hij bij een auto-ongeluk eind 1934 om het leven kwam.

Einde van een bijzonder blad
Door de krisis, die in het bijzonder de arbeidersklasse trof, kwam de Notenkraker op de tocht te staan. Het aantal abonné's zakte tot onder de 10.000. A. M. de Jong deed in de bladen van de Arbeiderspers van 25 augustus 1934 een hartstochtelijk beroep op de abonné's om zich op de Notenkraker te abonneren. Het mocht niet baten. Eind 1936 werd de uitgave gestaakt. Evenals De Houten Pomp van de antirevolutionairen en De Roskam van de katholieken kon ook de Notenkraker zich in de jaren van krisis en oorlogsdreiging niet handhaven. Maar de herinnering aan dit heel bijzondere blad, dat een „Monument" was van gerichte politieke strijdbaarheid bleef bestaan en vele tekeningen van toen zijn tot op de dag van vandaag aktueel gebleven.

Jan Kooijman

AMSTERDAM, ZATERDAG 11 JULI 1936 VERSCHIJNT WEKELIJKS 30e JAARGANG, No. 28

DE NOTENKRAKER

Afscheid

Georg van Raemdonck: „Afscheid" (voorpagina laatste nummer, 11 juli 1936)

Jazz in 1979: Het jaar van konsolidatie

Na vele jaren waarin hij de bekroning op het nippertje misliep, kreeg saxofonist-komponist Theo Loevendie (49) in 1979 eindelijk de Wessel Ilcken Prijs. Niemand zal de grote prijs van de nederlandse jazz misgunnen aan een man die zo lang zoveel verdienstelijke muziek heeft gemaakt, maar toch was deze beslissing enigszins symbolisch voor het jazzjaar dat achter ons ligt: weinig sensationeel nieuws, veel gezonde konsolidatie.

In Amerika bereikte de vernieuwingsgolf die rond 1975 in New York was begonnen, een soort evenwichtstoestand. Enerzijds kun je niet zeggen dat een spektakulair jong talent als saxofonist David Murray (inmiddels al weer 24) zijn belofte geheel en al heeft waargemaakt. Daarvoor zijn de platen die hij maakt te ongelijk van nivo (ook al door het onverstandig hoge aantal van zijn produkties in zo'n beetje alle landen ter wereld) en daarvoor gedroeg hij zich te weinig professioneel toen hij afgelopen zomer ondanks twee getekende kontrakten plompverloren wegbleef van het Northsea Jazz Festival in Scheveningen, dat zijn internationale doorbraak verder gestalte had kunnen geven.

Maar daar tegenover staat dat diverse andere nieuwe groepen uit Amerika tot opmerkelijke prestaties kwamen: het trio van drummer Phillip Wilson met de fabelachtige trompettist Olu Dara, de formatie van pianist Anthony Davis met het grote fluittalent James Newton, het kwartet van tenoorist George Adams en toppianist Don Pullen, en ten slotte de markante nieuwe trombonist Ray Anderson die in de mij niet zo erg inspirerende groep van saxofonist Anthony Braxton toch wonderbaarlijk mooie dingen speelde. Grote sprongen voorwaarts waren zelden te horen, maar het werd wel duidelijk, dat „de nieuwe Newyorkers" sinds 1975 hun positie aan de frontlijn van de jazzontwikkeling goeddeels hebben waargemaakt (wie hoor je tegenwoordig nog roepen over de rockjazz als „baanbrekende nieuwe muziek"?).

In Nederland was vooral opvallend de opbloei van het jazzfestival, ook buiten de vertrouwde plaatsen Scheveningen (Northsea), Laren en Groningen (Jazzmarathon). In Tilburg werd een reeks suksesvolle nieuwe-jazz-evenementen georganiseerd, in het Utrechtse muziekcentrum Vredenburg organiseerde direkteur (en eks-jazzkritikus) Peter Smids het ene jazzkonsert na het andere festival, het Haarlemse Concertgebouw presenteerde jazz in de vorm van abonnementskonserten, en het aantal grootscheepse oude-stijl-festivals naar het voorbeeld van Breda is haast niet meer te tellen.

Minder bemoedigend waren de aktiviteiten van de nederlandse grammofoonplatenmaatschappijen, die meer en meer tekort schieten in hun taak om de platenwinkels te bevoorraden met de aktuele jazzprodukties. Er was de laatste jaren al een groeiende tendens, dat de werkelijk interessante nieuwe platen slechts via informele kanalen in Nederland verkrijgbaar zijn (met alle ongunstige gevolgen van dien voor de beginnende jazzliefhebber die op die manier nauwelijks verder kan komen). Dit jaar begon die toestand werkelijk potsierlijke vormen aan te nemen. De labels waarop de belangrijkste nieuwe jazz wordt vastgelegd – India Navigation uit Amerika, Sackville uit Canada, Cadillac uit Engeland, Moers Music uit Duitsland, Black Saint en Horo uit Italië – zijn voor de modale jazzfan uit Meppel onvindbaar, tenzij hij de sluipwegen kent of de moeite neemt een dagreis te ondernemen naar een van de vier of vijf gespecialiseerde platenwinkels in de grote steden.

Alleen Willem Breukers firma BVHaast deed verdienstelijk werk, door de labels Ogun (Engeland) en FMP (Duitsland) op beperkte schaal te importeren. Daarnaast timmerde BVHaast ook met eigen produkties behoorlijk aan de weg: diverse nieuwe Breuker-elpees, het opmerkelijke debuut-album van trombonist Willem van Manen, platen van jonge groepen als Arabesk en het Maarten van Norden/Boy Raaymakers kwartet, en ten slotte het lang verbeide album *Music was his Mistress*, Boy Edgars ambitieuze hommage aan Duke Ellington (opnamen met tal van amerikaanse sterren uit 1975, die door kontraktuele problemen met een ander label veel te lang op de plank waren blijven liggen). Al dit fraais is verkrijgbaar bij: BVHaast, 2e Oosterparkstraat 243, 1092 BM Amsterdam, tel. 020-651507.

Ook het Timeless-label van de Wageningse toernee-organisator Wim Wigt bracht het afgelopen jaar een groot aantal nieuwe platen uit, waaronder tenminste twee lofwaardige produkties met nederlandse musici: *New York Jazz* van pianist Rein de Graaff met vier gerenommeerde Newyorkse boppers (Tom Harrell trompet, Ronnie Cuber bariton, Sam Jones bas, Louis Hayes drums) en *Short Speech* door het kwartet van tenorist Harry Verbeke.

Maar in de gewone platenwinkels moest de aspirant-koper het in toenemende mate stellen met heruitgaven van historisch jazzmateriaal en dat is voor de toekomst van de muziek een onheilspellende situatie, hoe voortreffelijk sommige re-issues tegenwoordig ook geproduceerd worden. De *Contemporary Masters*-serie van CBS (de titel is eigenlijk een gotspe) werd uitgebreid met prachtige items als *Clifford Brown & Max Roach Live at the Bee Hive* (CBS 88453), Charles Mingus'*Nostalgia in Times Square* (CBS 88337) en deel 4 van de *Lester Young Story* (CBS 88267).

Op Prestige verscheen het schitterende driedubbelalbum van Duke Ellingtons *Carnegie Hall Concert 1943* (P-34004, met Rex Stewart, Tricky Sam Nanton, Johnny Hodges en Ben Webster in glanzende vorm en de integrale versie van de *Black, Brown and Beige*-suite). Iets minder subliem maar ook nog zeer de moeite waard zijn de vervolg-dubbelalbums van de Carnegie Hall-concerten uit 1944 (P-24073) en 1946 (P-24074).

En dan was er nog de onbetwiste reissue van het jaar: de vijf platen omvattende Charlie Parker-kassette *The Complete Savoy Studio Sessions* (Savoy 5500). Deze opnamen uit de jaren 1944-'48, met naast Parker bebopgroten als Dizzy Gillespie, Miles Davis, Bud Powell, John Lewis, Duke Jordan en Max Roach, vormen voor mij het absolute hoogtepunt uit de jazz en ze zijn hier op werkelijk voorbeeldige wijze bij elkaar gebracht.

Bert Vuijsje

Jan Soldaat: uitvinder van de drukkunst

EGO puzzle

Kruiswoordraadsel
De boeken- of platenbonnen voor de goede oplossing van het kruiswoordraadsel uit het oktobernummer van EGO gaan naar: Kamer 37, 2e peloton, 177 Zaucie, Gen. Spoorkazerne, Leuvenumseweg 88, Ermelo (*f* 25,—); E. Volkers, Bovenweg 41, 1834 CB, St. Pancras (*f* 15,—) en Mevr. M. Bos-de Bos, Valkenhorst 136, 3815 CJ Amersfoort (*f* 10,—).
De goede oplossers van deze december-puzzel zullen worden bekend gemaakt in het februarinummer. Deze oplossingen dienen binnen te zijn op **uiterlijk 7 januari a.s.** op ons adres: EGO-redaktie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen. Zet er even bij of je het liefst een boekenbon of een platenbon zou ontvangen. Bedankt en sukses!

Horizontaal
1 menslievend. 6 anti-held. 11 afstammelingen in de rechte lijn. 12 wig. 14 watering. 15 europeaan. 17 volgens voorschrift. 18 israëlisch politicus. 20 jongens- of meisjesnaam. 22 loflied. 24 maandblad. 25 bijwoord. 26 opnieuw het aantal bepalen. 30 water in Friesland. 31 kostbaar gesteente. 32 eilanden (fr.). 34 verpakking (fig.). 35 hard materiaal. 37 zeevis. 38 persoonlijk voornaamwoord. 39 jongensnaam. 40 dwaas. 41 gemene weide. 43 merk fototoestel. 46 turkse drank. 47 groot bedrijf. 49 noot. 51 touwen waarmee zeilen worden gereefd. 55 omroepvereniging. 56 eikeschors. 58 klap. 59 chemisch element. 60 grap. 62 deel van een spel. 63 meisjesnaam. 64 rivier in Utrecht. 66 japanse munt. 67 vragend voornaamwoord. 68 mond (spreektaal). 69 op elke plaats.

Vertikaal
1 probleem van derde wereld. 2 neger. 3 houding. 4 slee. 5 bezoldiging. 7 alles. 8 sprookjesfiguur. 9 frans kleintje. 10 zich voortbewegen per bootje. 12 iemand van het Simplistisch Verbond. 13 kleur. 16 grondsoort. 19 jongensnaam. 21 teveel drank tot zich nemen. 23 kwetsen. 26 scharnier. 27 tegenbeweging. 28 land in midden-oosten. 29 keurig. 31 marineschip. 33 stad uit het oude Palestina. 34 jongensnaam. 36 kloosterlinge. 42 oor (eng.) 44 ja (barg.). 45 marineschip. 48 schouwspel. 50 lof. 52 omhulsel van drank. 53 slaapplaats van krijgshaftige hazen. 54 onzin uitslaan. 55 boom. 57 vogel. 59 rit. 61 europeaan. 63 vooruit! 65 persoonlijk voornaamwoord. 67 levensbeschouwelijke organisatie (afk.).

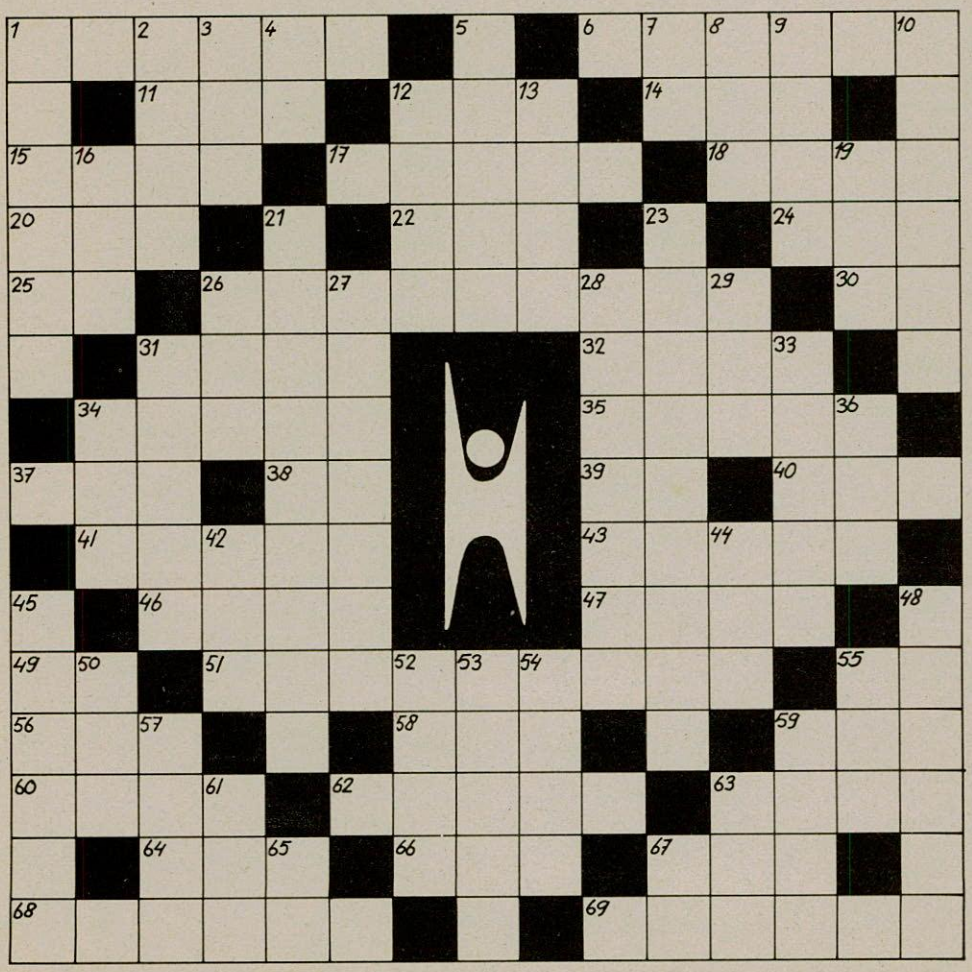

berichten

Training in geweldloze aktie!

Kursus 27-31 december 1979

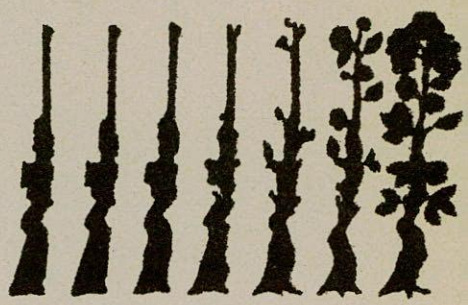

Deze 5-daagse kursus wordt georganiseerd op de volkshogeschool „Overcinge" in Havelte (Dr.). In deze training is het ook de bedoeling om enkele handvatten te krijgen en methoden te oefenen om in de eigen konkrete situatie aktief aan de slag te kunnen. Dus in je eigen werk of buurt, maar voornamelijk als het gaat om verandering in de grote samenleving.
Om enkele dingen te ervaren en te oefenen, zullen er rollenspelen, nabootsspelen, video-apparatuur en film worden gebruikt.
Harcourt Klinefelter, kursusleider van de Volkshogeschool (die in de V.S. in het team van Martin Luther King heeft gewerkt), zal de kursus leiden. De kursus begint op **donderdag 27 december 12.00** uur en eindigt op **maandag 31 december ± 10.00 uur.**
De **deelnemersprijs** bedraagt **f 190,—** per persoon, alles inbegrepen.
Aanmeldingen: zo spoedig mogelijk bij de Volkshogeschool „Overcinge" te Havelte, Postbus 52, 7970 AB Havelte; telefoon 05214-1541.

rust je uit met EGO

vereniging tot behoud van natuurmonumenten

natuurkalender 1980

lucht en licht

'80

Dit is het voorblad van de natuurkalender 1980 van de Vereniging tot behoud van natuurmonumenten, waarvan ook de achterpagina van deze EGO werd geleend. Het thema van deze elk jaar weer prachtig uitgevoerde kalender is in 1980 „lucht en licht". De schitterende kleurenfoto's van vooral Jan van de Kam en Rob de Wind zijn op de achterzijde voorzien van zeer leerzame en leesbare teksten van (inderdaad: ook EGO-medewerker) Frits Maas.

De kalender is te bestellen door overmaking van *f* 9,75 op giro 9933 van Natuurmonumenten te 's-Graveland. Lid worden kan natuurlijk ook: door overmaking van *f* 25,— op hetzelfde nummer onder vermelding van „nieuw lid".

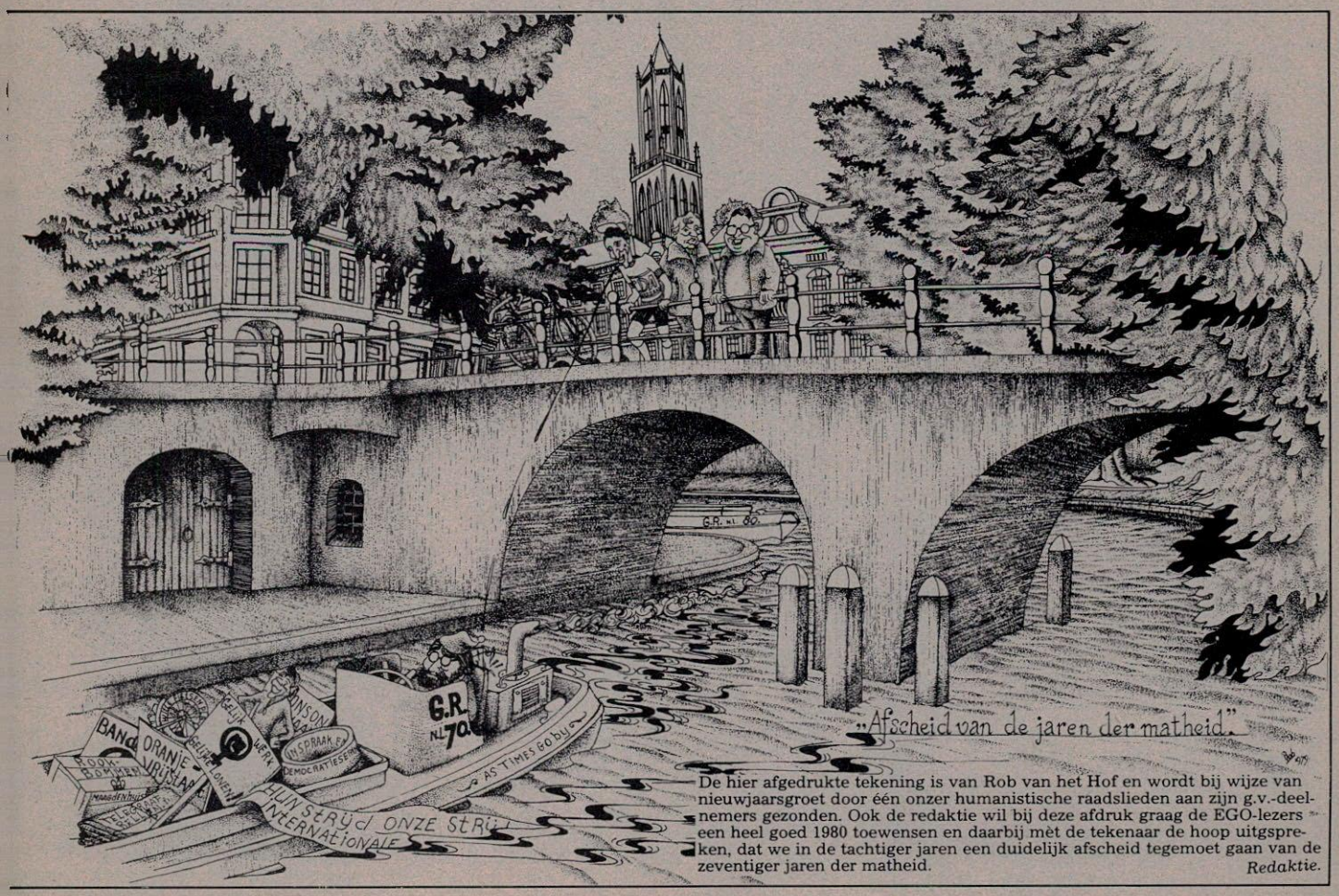

„Afscheid van de jaren der matheid."

De hier afgedrukte tekening is van Rob van het Hof en wordt bij wijze van nieuwjaarsgroet door één onzer humanistische raadslieden aan zijn g.v.-deelnemers gezonden. Ook de redaktie wil bij deze afdruk graag de EGO-lezers een heel goed 1980 toewensen en daarbij mèt de tekenaar de hoop uitgspreken, dat we in de tachtiger jaren een duidelijk afscheid tegemoet gaan van de zeventiger jaren der matheid. *Redaktie.*

essen in tegenlicht

jan van de kam

kleine zwanen

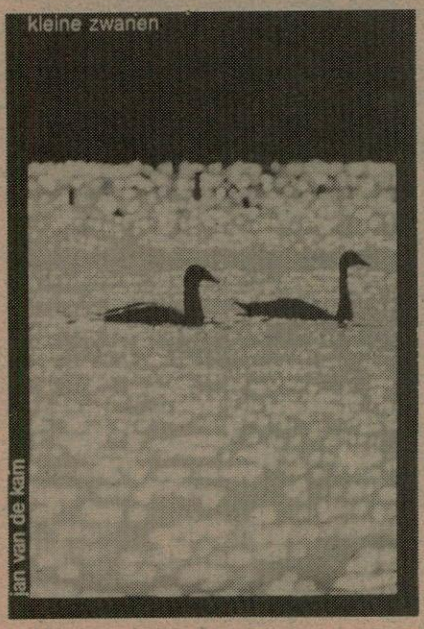

jan van de kam

na de nachtvorst

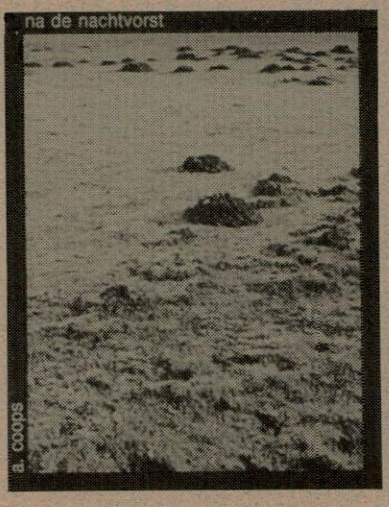

a. coops

zie ook bladzijde 23

langzaam verdwijnen ze

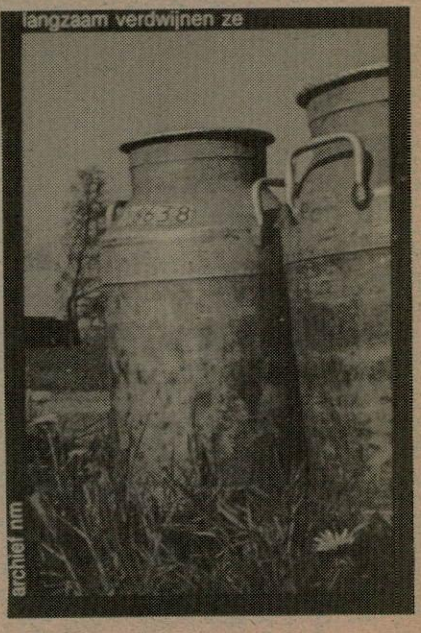

archief nm